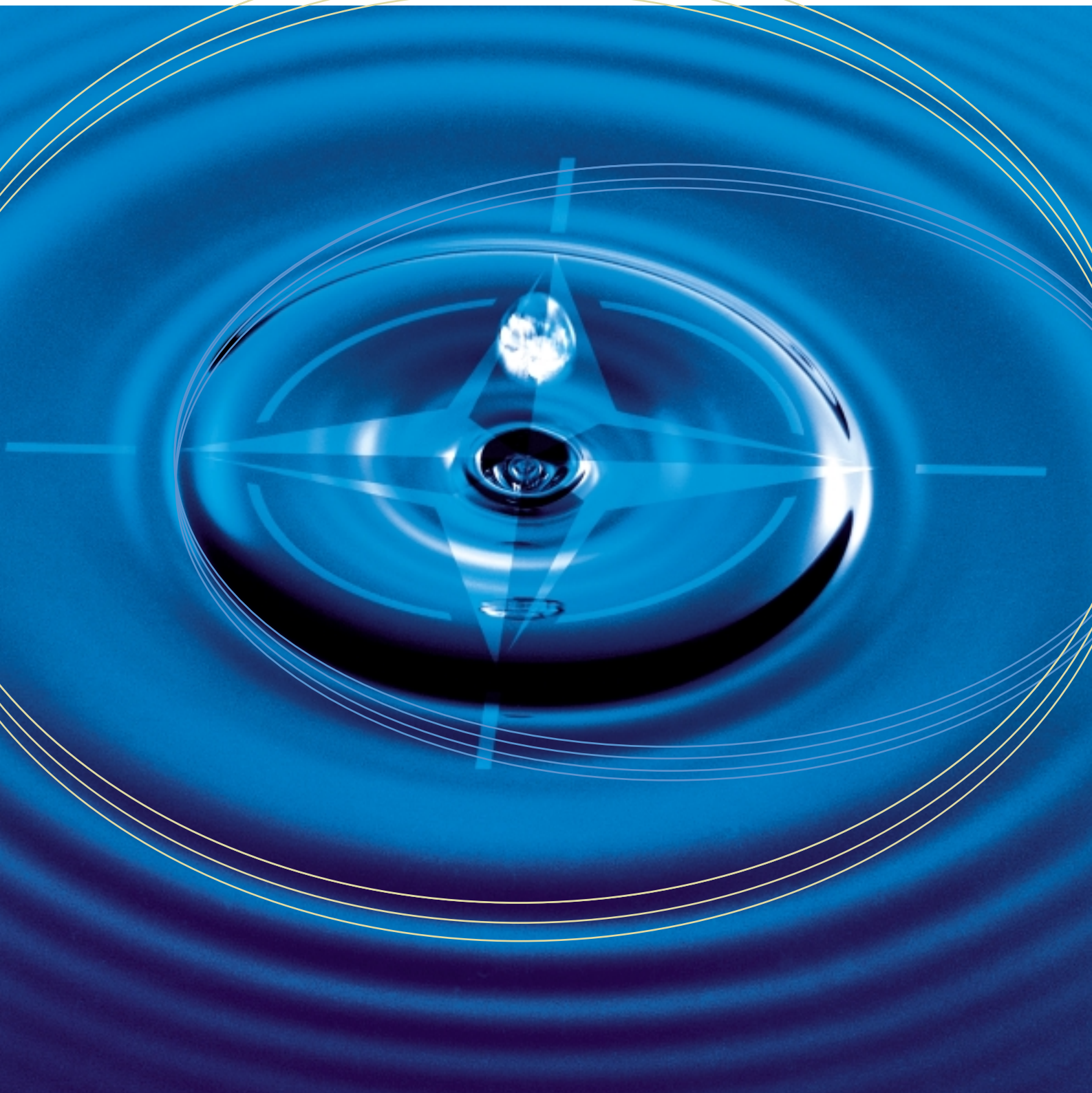
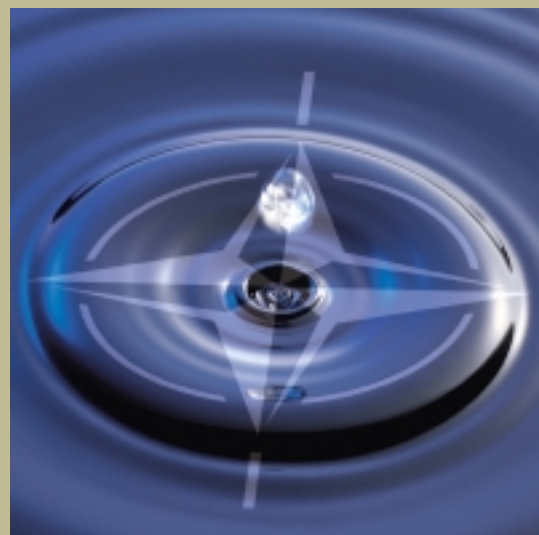

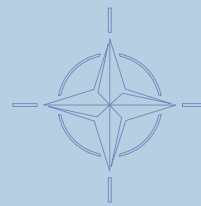
Preoblikovani NATO

Preoblikovani NATO

Opomba: Sklicevanje na Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo v tej publikaciji je označeno z zvezdico (*) in pomeni naslednje: Turčija priznava Republiko Makedonijo z njenim ustavnim imenom.

VSEBINA

1.	Cilj Zavezništva in temeljne varnostne naloge	2
2.	Jedro čezatlantskega partnerstva	6
3.	Krepitev obrambnih zmogljivosti	9
4.	Spreminjajoča se vloga sil Nata	12
5.	Širjenje varnosti s partnerstvom	16
6.	Odpiranje Zavezništva novim članicam	20
7.	Oblikovanje novih odnosov z Rusijo	22
8.	Posebno partnerstvo z Ukrajino	26
9.	Dialog s sredozemskimi državami	28
10.	Ohranjanje miru in obvladovanje kriznih razmer	30
11.	Odzivanje na civilne krizne razmere	34
12.	Sodelovanje na področju znanosti in okolja	37
13.	Kako deluje Nato	40
14.	Spremenljivka in stalnica	44

Ključni cilj severnoatlantskega zavezništva je zavarovati svobodo in varnost vseh njegovih članic v Evropi in Severni Ameriki v skladu z načeli Ustanovne listine Združenih narodov. Za doseganje tega cilja Zavezništvo glede na naravo varnostnih izzivov, s katerimi se spopadajo članice, uporablja svoj politični vpliv in vojaško zmogljivost. Kot se je spremenilo strateško okolje, se je spremenil tudi odziv Zavezništva na varnostne izzive. Še naprej ohranja stabilnost na celotnem evroatlantskem območju in se razvija, da bi se spopadel z novimi grožnjami, kot je terorizem, in drugimi varnostnimi izzivi, ki presegajo njegovo tradicionalno območje odgovornosti.

Prek Organizacije Severnoatlantske pogodbe (North Atlantic Treaty Organisation – NATO), ki je ključnega pomena, njene članice uresničujejo svoje varnostne cilje. To je medvladna organizacija, v kateri države članice ostanejo povsem suverene in neodvisne. Organizacija zanje pomeni forum za medsebojna posvetovanja in sprejemanje odločitev o zadevah, ki vplivajo na njihovo varnost. Nato je organiziran tako, da omogoča nenehno posvetovanje, usklajevanje in sodelovanje med članicami o političnih, vojaških, gospodarskih in drugih vidikih varnosti ter sodelovanje na nevojaških področjih, kot so znanost, informacijska tehnologija, okolje in pomoč ob nesrečah.

Po petih krogih širitve so se 12 ustanovnim članicam Nata – Belgiji, Danski, Franciji, Islandiji, Italiji, Kanadi, Luksemburgu, Nizozemski, Norveški, Portugalski, Združenemu kraljestvu in Združenim državam – pridružile Grčija in Turčija (1952), Nemčija (1955), Španija (1982) ter Češka, Madžarska in Poljska (1999), v zadnjem krogu širitve pa Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija (2004).

Kolektivna varnost

Zavezništvo deluje po načelu, da je varnost vsake države članice odvisna od varnosti vseh članic. Če je ogrožena varnost ene članice, to vpliva na vse. S podpisom Severnoatlantske pogodbe, s katero je bil leta 1949 Nato ustanovljen, so se države članice med seboj zavezale k spoštovanju tega načela, delitvi tveganj in odgovornosti ter prednostim kolektivne obrambe. To tudi pomeni, da številne vidike obrambnega načrtovanja in priprav članice izvajajo skupaj in ne vsaka zase kot v preteklosti. Delijo si tudi stroške zagotavljanja zmogljivosti, potrebnih za učinkovito skupno usposabljanje in delo vojaških sil. Vsaka država ostaja samostojna in svobodna pri sprejemanju svojih odločitev, vendar pa so kolektivno s skupnim načrtovanjem in delitvijo virov lahko deležne veliko višje ravni varnosti, kot bi jo katera koli lahko dosegla sama. To ostaja temeljno načelo varnostnega sodelovanja v Natu.

Čezatlantska povezava

Podpis Severnoatlantske pogodbe v Washingtonu leta 1949 je bil nekaj povsem novega v sodobnem času. Pogodba ni le zmanjšala nevarnosti zunanje agresije, temveč je sčasoma združila večje evropske države, ki so bile v preteklosti pogosto v vojni, ter tako odpravila nevarnost vojaškega spopada med njimi. Pravzaprav bi postale odvisne druga od druge in z medsebojno delitvijo varnosti bi za večjo blaginjo lahko učinkovito sodelovale tudi na številnih drugih področjih. Severnoatlantska pogodba pa je pomembna tudi iz drugih razlogov. Vzpostavila je partnerstvo za varnost med evropskimi članicami Zavezništva na eni strani in Združenimi državami in Kanado na drugi ter tako ustvarila stalno čezatlantsko povezavo med Evropo in Severno Ameriko.

Preoblikovanje Nata

Ob ustanovitvi Zavezništva leta 1949 so Sovjetsko zvezo videli kot največjo grožnjo svobodi in neodvisnosti Zahodne Evrope. Komunistična ideologija, politični cilji in metode ter vojaška zmogljivost so pomenili, da si ne glede na resnične namene Sovjetske zveze nobena zahodna vlada ni mogla privoščiti, da bi zanemarila možnost konflikta. Zato je bila glavna naloga Zavezništva v letih od 1949 do konca osemdesetih – obdobje, znano kot hladna vojna – imeti dovolj vojaških zmogljivosti za obrambo njegovih članic pred vsemi oblikami agresije Sovjetske zveze in Varšavskega pakta. Stabilnost, ki jo je v tem času zagotavljal Nato, je Zahodni Evropi kot celoti z ustvarjanjem zaupanja in predvidljivosti, ki sta ključna pogoja za gospodarsko rast, po drugi svetovni vojni omogočila ponovno zagotoviti blaginjo.

Politike, o katerih so se sporazumele države članice Nata, so se nenehno razvijale v luči spreminjajočega se političnega okolja. Po koncu hladne vojne pa so se politike in organiziranost Zavezništva korenito spremenile, tako da kažejo

spremenjeno politično in vojaško okolje v Evropi ter pojav novih groženj varnosti. Koncept obrambe je bil razširjen, tako da vključuje dialog in praktično sodelovanje z drugimi državami zunaj Zavezništva kot najboljše sredstvo za utrditev evroatlantske varnosti.

Danes je Nato veliko več kot le obrambno zavezništvo. Nekdanjim nasprotnikom je ponudil roko in zdaj si prizadeva zgraditi in ohraniti mir in varnost na celotnem evroatlantskem območju. Za dosego tega cilja Zavezništvo prevzema vse več nalog in sprejema vedno bolj prilagodljive, inovativne in pragmatične načine reševanja neizogibno zapletenih zadev. Pri tem se je ponovno okrepila osrednja vloga Nata pri zagotavljanju varnosti evroatlantskega območja in številne partnerske države se želijo včlaniti v Zavezništvo. Trem srednje- in vzhodnoevropskim državam – Češki, Madžarski in Poljski – je že leta 1999 uspelo doseči ta cilj. Še sedmim državam – Bolgariji, Estoniji, Latviji, Litvi, Romuniji, Slovaški in Sloveniji – je to uspelo leta 2004.

Za preoblikovanje Nata v zadnjem desetletju je značilna vrsta vizionarskih pobud, ki pomenijo konkretne, izredno praktične odgovore na nove varnostne izzive in priložnosti v okolju po hladni vojni. Pobude vključujejo Partnerstvo za mir, posebne odnose z Rusijo in Ukrajino, dialog s sredozemskimi državami, Akcijski načrt za članstvo, s katerim naj bi državam kandidatkam pomagali izpolniti Natove standarde, in učinkovito sodelovanje z Evropsko unijo, Organizacijo za varnost in sodelovanje v Evropi in Združenimi narodi. Nato se tudi dejavno ukvarja z novimi varnostnimi izzivi, tako da vodi operacije za obvladovanje kriznih razmer na Balkanu in deluje kadar koli in kjer koli je treba v boju proti terorizmu in drugim novim grožnjam zunaj evroatlantskega območja.

Poleg tega pa za izboljšanje svoje sposobnosti pri prevzemanju novih nalog Nato prilagaja in

krepi svoje zmogljivosti. V ta namen so bile na vrhu v Pragi leta 2002 začete tri ključne pobude: ustanovitev Natove odzivne sile, reforma vojaške strukture poveljevanja in praška zaveza za doseganje zmogljivosti, ki z zavezanostjo in pobudami za sodelovanje posameznih držav članic rešuje pomanjkljivosti na področju zmogljivosti.

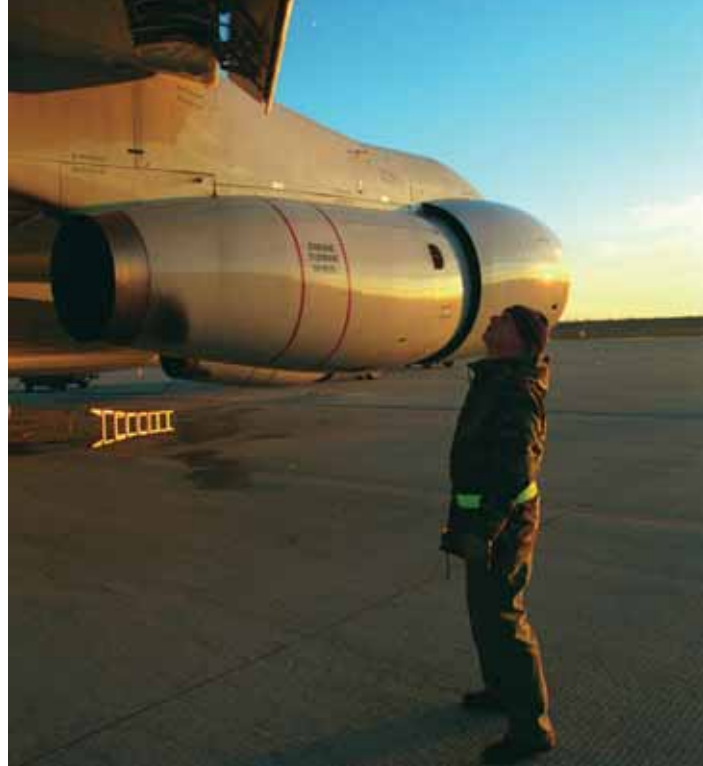
Temeljne varnostne naloge

Strateški koncept Zavezništva kot izjava o ciljih in temeljnih varnostnih nalogah Zavezništva zagotavlja usmeritve o političnih in vojaških sredstvih za njihovo uresničevanje. Prva objava tega dokumenta leta 1991 je postavila jasen mejnik s preteklostjo. Med hladno vojno so bili primerljivi občutljivi dokumenti strateškega načrtovanja seveda zaupni.

Sedanji Strateški koncept Nata, objavljen leta 1999, opisuje varnostna tveganja Zavezništva kot "večsmerna in težko predvidljiva". V njem so opredeljene temeljne varnostne naloge Zavezništva:

- delovati kot temelj stabilnosti na evroatlantskem območju;
- biti forum za posvetovanje o varnostnih vprašanjih;
- odvracati in braniti se pred vsako grožnjo agresije, na katero koli državo članico Nata;
- prispevati k učinkovitemu preprečevanju konfliktov in dejavno obvladovati krizne razmere;
- spodbujati široko partnerstvo, sodelovanje in dialog z drugimi državami na evroatlantskem območju.

Pri ocenjevanju predvidljivih varnostnih izzivov in tveganj Strateški koncept iz leta 1999 ugotavlja, da se strateško okolje na splošno še naprej pozitivno spreminja in da je Zavezništvo poleg drugih organizacij igralo ključno vlogo pri krepitvi evroatlantske varnosti vse od konca hladne vojne.

Čeprav je grožnja vsesplošne vojne v Evropi skorajda izginila, se članice Zavezništva in druge države evroatlantskega območja spopadajo z drugimi tveganji in negotovostjo, vključno z etničnim konfliktom, kršenjem človekovih pravic, politično nestabilnostjo in gospodarsko krhkostjo. Poleg tega širjenje jedrskega, biološkega in kemičnega orožja in njihovih nosilcev vzbuja veliko skrb. S širjenjem tehnologije pa lahko morebitni nasprotniki še lažje pridejo do prefinjenih vojaških zmogljivosti.

Varnost Zavezništva mora upoštevati svetovna dogajanja in nanjo lahko vpliva širši krog tveganj, vključno s terorističnimi dejanji, sabotazo, organiziranim kriminalom in motenjem toka življenjsko pomembnih virov. Vse od objave Strateškega koncepta leta 1999 in po napadih na Združene države septembra 2001 se pripravljata nova temeljita ocena grožnje terorizma in tveganja zaradi neuspešnih držav.

Prvo sklicevanje na 5. člen

Jedro Severnoatlantske pogodbe, ustanovne listine Nata, je 5. člen, ki določa, da se oboroženi napad na eno pogodbenico šteje za napad na vse pogodbenice. V odzivu na sklicevanje na 5. člen vsaka zaveznica določi v posvetovanju z drugimi zaveznicami, kako lahko najbolje prispeva h kakršnemu koli ukrepanju, ki se zdi potrebno za ponovno vzpostavitev in ohranitev varnosti na severnoatlantskem območju, vključno z uporabo oborožene sile.

Na 5. člen so se prvič sklicevali 12. septembra 2001, takoj po terorističnih napadih na Združene države 11. septembra. Sklicevanje je bilo sprva le začasno, dokler ni bilo ugotovljeno, da so bili napadi vodeni iz tujine, kar je bilo potrjeno 2. oktobra 2001, ko so ameriški predstavniki Severnoatlantskemu svetu predložili ugotovitve preiskav napadov, v katerih so prišli do sklepa, da je za napade odgovorna teroristična mreža Al Kaida.

Zaveznice so se 4. oktobra sporazumele o vrsti ukrepov, s katerimi bi pomagale kampanji za boj proti terorizmu pod vodstvom ZDA. Ukrepi vključujejo večjo izmenjavo obveščevalnih podatkov in boljše sodelovanje, dovoljevanje preletov, dostop ameriških in drugih zavezniških plovil in letal do pristanišč in letališč za protiteroristične operacije ter namestitve dela Natovih stalnih mornariških sil v vzhodno Sredozemlje in letal Zavezništva s sistemom za opozarjanje in nadzor iz zraka (AWACS) v Združene države. Poleg tega nekatere zaveznice na prošnjo ZDA prispevajo v skladu s svojimi viri in zmožnostmi. Pomoč obsega vojaško podporo ter pravne in finančne ukrepe za ustavitev dotoka sredstev terorističnim organizacijam.

Vloga Nata pri zagotavljanju varnosti njegovih držav članic ter prevzemanju novih nalog za širitev varnosti in stabilnosti še na druga območja temelji na dolgotrajnem partnerstvu med članicami iz Evrope in Severne Amerike. Zaradi opustošenja po drugi svetovni vojni so bile evropske države glede varnosti zelo odvisne od Združenih držav in Kanade. Severnoameriški zavezniki so na evropskih tleh namestili veliko število oboroženih sil. Že od samega začetka Zavezništva igrajo ključno vlogo pri evropski varnosti – vlogo, ki je osrednjega pomena za koncept čezatlantske varnosti in nepogrešljiv steber Zavezništva.

Z leti so se severnoameriške sile v Evropi številčno postopno zmanjševale. Večino sil, ki so na voljo Zavezništvu za obrambo Evrope, so dolga leta zagotavljale njegove evropske zaveznice. Evropske zaveznice zagotavljajo večino mirovnih sil na Balkanu pod vodstvom Nata, ki jih podpirajo obsežni kontingenti enot iz partnerskih držav in drugih nečlanic Nata.

Združene države pa kljub temu še vedno prevzemajo nesorazmerno velik delež stroškov varnosti Zavezništva in neenakovreden delež odgovornosti za dejanja Zavezništva, kar je posledica neuravnoteženosti Združenih držav in drugih zaveznic glede vojaških zmogljivosti. V začetku devetdesetih so evropske zaveznice in

Kanada prejele mirovno dividendo po končani hladni vojni, vendar niso vlagale v prilagajanje svojih vojaških zmogljivosti novim varnostnim izzivom. Še vedno so odvisne od Združenih držav na številnih ključnih področjih, kot so letalski prevozi za hitro namestitev vojaških sil, satelitske komunikacije in druga področja, ki zahtevajo najsodobnejše tehnološke zmogljivosti.

Med konflikti na Balkanu v devetdesetih so prišle do izraza pomanjkljivosti evropskih obrambnih zmogljivosti, ki so pokazale, da evropske države niso sposobne ukrepati brez podpore Združenih držav in preprečiti širitev konflikta. Proti koncu devetdesetih sta Nato in Evropska unija (EU) začela z ločenimi pobudami za krepitev obrambnih zmogljivosti. Leta 1999 sta se organizaciji dogovorili o ustanovitvi strateškega partnerstva.

Nauki balkanskega konflikta

Ko je na začetku devetdesetih v Bosni in Hercegovini izbruhnila državljanska vojna, je Evropska unija poslala opazovalce, da spremljajo izvajanje resolucij Združenih narodov, ki pa niso imeli niti političnega mandata niti vojaških sil, da bi storili kaj več. Združeni narodi so napotili sile, ki pa so bile primernejše za ohranjanje kot pa vzpostavljanje miru – in kmalu

je postalo jasno, da bo boje mogoče končati le s silo. Zavezništvo je sprva oklevalo, ker posledice uporabe Natovih sil zunaj tradicionalnega območja Nata še niso bile opredeljene. Ker pa so se razmere slabšale, je bila udeležba Nata med letoma 1992 in 1995 vedno večja, ko je zagotavljal vojaško podporo za spremljanje in izvajanje resolucij in sankcij Združenih narodov. Ko je bil s posredovanjem Združenih držav končno podpisan mirovni sporazum konec leta 1995, je njegovo uresničevanje podpiralo 60 000 vojakov pod vodstvom Nata, od katerih je bilo 20 000 ameriških.

Štiri leta pozneje, ko se je na Kosovu stopnjevalo nasilje in poslabšala humanitarna kriza, je bil znova Nato v celoti tisti, ki je ukrepal po vseh neuspešnih pogajalskih prizadevanjih za rešitev konflikta. Kriza je le še potrdila pomanjkljivosti evropskih obrambnih zmogljivosti, ki so bile ugotovljene že prej. Med zračnimi napadi so večino poletov opravila ameriška letala in ko je bilo treba razmestiti mirovne sile za Kosovo, je do popolnitve enot preteklo kar nekaj mesecev.

Danes Evropa nima potrebnih zmogljivosti za začetek in nadaljevanje vojaške operacije, kakršna je bila potrebna za ustavitev spopadov v Bosni in na Kosovu. Vendar pa Evropska unija zdaj resno ukrepa za krepitev svojih zmogljivosti in je tudi razvila okvir za sodelovanje med EU in Natom (*glej spodaj*). To je Natu omogočilo, da na Evropsko unijo prenese svoje poslanstvo v Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji*, kamor so leta 2001 na prošnjo predsednika države prišle Natove sile, da bi v njej rešile krizo (*glej 10. poglavje*). Marca 2003 je Evropska unija z uporabo Natovih zmogljivosti začela operacijo Concordia, s katero je prevzela naloge od Nata,

ki je enotam pod vodstvom EU zagotavljal pomembno načrtovanje in logistično podporo. Poleg tega sta se julija 2003 Nato in Evropska unija dogovorila za skupen strateški pristop do zahodnega Balkana in razpravljata o možnosti, da Evropska unija ob podpori Nata do konca leta 2004 prevzame odgovornost za varnost v Bosni in Hercegovini.

Krepitev evropskih zmogljivosti

Balkanske izkušnje so sprva evropske države spodbudile k ukrepanju. Evropska unija je pospešila svoja prizadevanja za razvoj evropske varnostne in obrambne politike, ki bi imela potrebne zmogljivosti za odzivanje na krizne razmere. Najprej je obrambna in varnostna vprašanja v imenu Evropske unije obravnavala ločena skupina evropskih držav, znana pod imenom Zahodnoevropska unija¹. Na svojem vrhu v Helsinkih decembra 1999 se je Evropska unija odločila, da bo v prihodnje sama reševale take zadeve, in je tako začela vzpostavljati potrebne strukture. Zastavila si je tudi t. i. glavni cilj, in sicer da bo leta 2003 sposobna razmestiti in vsaj eno leto vzdrževati sile za hitro posredovanje z največ 60 000 pripadniki.

Zavezništvo se je obvezalo, da bo okrepilo svoj evropski steber z razvijanjem učinkovite evropske varnostne in obrambne identitete. Namen te pobude je bil podpreti Evropsko unijo v njenih prizadevanjih za razvoj verodostojne varnostne vloge in hkrati pomagati pri oblikovanju močnejšega in enakovrednejšega čezatlantskega odnosa, tako da evropskim zaveznikom omogoči učinkovitejše in bolj usklajeno sodelovanje pri nalogah in dejavnostih Zavezništva. Zato je Nato v devetdesetih sprožil

¹ **Zahodnoevropska unija** – ZEU (*Western European Union – WEU*): Ustanovljena po Bruseljski pogodbi za gospodarsko, socialno in kulturno sodelovanje ter kolektivno samoobrambo iz leta 1948, ki so jo podpisali Belgija, Francija, Luksemburg, Nizozemska in Združeno kraljestvo. Pozneje so se pridružile še Grčija, Italija, Nemčija, Portugalska in Španija. Funkcije, povezane z obvladovanjem kriznih razmer in človekoljubnimi nalogami, je prevzela Evropska unija po odločitvah, sprejetih na vrhu EU v Helsinkih leta 1999. Obveznosti po Bruseljski pogodbi, ki se nanašajo na kolektivno obrambo, ostajajo nespremenjene in zanje skrbi preostali del sekretariata Zahodnoevropske unije.

proces zagotavljanja pristne evropske zmogljivosti za obvladovanje kriznih razmer brez nepotrebne podvajanja vojaških sredstev in zmogljivosti, ki so že na voljo v Natu. Ključnega pomena v tem procesu je bil koncept "ločljivih, vendar ne ločenih sil", ki bi omogočil uporabo Natovih sredstev in zmogljivosti v morebitnih operacijah odzivanja na krizne razmere pod vodstvom Evropske unije.

Ob spoznanju, da namerava Evropska unija sama postati akter varnosti, so vodilni v Natu na vrhu v Washingtonu aprila 1999 izrazili pripravljenost, da opredelijo in sprejmejo potrebno ureditev, ki bi bistvene dele Natovih vojaških sredstev in zmogljivosti dala na voljo za operacije odzivanja na krizne razmere pod vodstvom EU, v katerih Nato kot celota ne bi bil vojaško angažiran. Po odločitvah EU v Helsinkih je Nato začel pogovore in posvetovanja o medsebojnem sodelovanju neposredno z Evropsko unijo.

Od takrat so bile opredeljene nove oblike sodelovanja. Nato in Evropska unija sta decembra 2002 objavila skupno izjavo o svojem razvijajočem se strateškem partnerstvu in se marca 2003 sporazumela o vrsti dokumentov o sodelovanju pri obvladovanju kriznih razmer – vključno z dogovori, znanimi pod imenom "Berlin plus" – glede uporabe Natovih sredstev in zmogljivosti v operacijah pod vodstvom EU. Tako sta temu strateškemu partnerstvu dala vsebino in odprla vrata za usklajeno ukrepanje. Ureditev stalnih stikov bo omogočila več sodelovanja in posvetovanja na operativni ravni. Dogovorili so se o celici EU na Vrhovnem poveljstvu zavezniških sil za Evropo v belgijskem Monsu in o predstavnikih Nata v Vojaškem štabu EU.

Nato in Evropska unija sta tudi sklenila sporazum, namenjen zagotavljanju doslednosti, preglednosti in medsebojne krepitve pri razvijanju zahtev obeh organizacij po

zmogljivostih. Maja 2003 se je prvič sestala skupina EU in Nata za zmogljivosti. Pobude za krepitev obrambnih zmogljivosti Zavezništva (glej 3. poglavje) naj bodo usklajene z Akcijskim načrtom Evropske unije za evropske zmogljivosti in doseganjem njegovega glavnega cilja in bodo pomagale doseči prepotrebne izboljšave zmogljivosti evropskih zaveznikov na ključnih področjih.

Zavezništvo ostaja sredstvo, s katerim si vse njegove članice zagotavljajo kolektivno obrambo. Nato je še vedno eden od temeljev evroatlantske varnosti in je obdržal svoj mandat in sposobnost za obvladovanje kriznih razmer ter vzpostavljanje in ohranjanje miru. Cilj sodelovanja med EU in Natom na področju varnosti je povečati možnosti, ki so na voljo za reševanje kriz in konfliktov, in se hkrati izogniti podvajanju. S tem bi okrepili evropske vojaške zmogljivosti, tako da bi s prihodnjimi operacijami pod vodstvom EU reševali krize, v katerih Nato kot celota ne sodeluje.

Zavezniki si skupaj prizadevajo krepiti svoje obrambne zmogljivosti, da bi Natu omogočili zagotoviti sile, ki se lahko hitro napotijo na območje, na katerem so potrebne, vzdržujejo operacije na daljavo in časovno vodene operacije ter čim hitreje in učinkoviteje dosežejo svoje cilje, pri tem pa civilnemu prebivalstvu povzročijo čim manj nenamerne škode. Vzdrževanje zadovoljivih vojaških zmogljivosti in trdna pripravljenost za kolektivno ukrepanje ostajata osrednjega pomena v današnjem varnostnem okolju. Ob krizah, ki bi lahko ogrozile varnost zaveznikov, morajo biti Natove sile sposobne dopolniti in utrditi politična dejanja ter prispevati k obvladovanju tovrstnih kriz in njihovemu mirnemu reševanju.

Izboljšanju zmogljivosti so zagon dali zavezniki na srečanju v Washingtonu aprila 1999, ko so oblikovali svojo vizijo Zavezništva za 21. stoletje: Zavezništvo, ki bo večje, zmogljivejše in prilagodljivejše, zavezano kolektivni obrambi in sposobno prevzeti nove naloge, vključno s pomočjo pri preprečevanju konfliktov ter dejavno udeležbo v operacijah za obvladovanje kriznih razmer in odzivanje nanje. Predstavili so pobudo za obrambne zmogljivosti, s katero naj bi izboljšali Natove obrambne zmogljivosti na ključnih področjih.

V naslednjih treh letih je bil pri pobudi za obrambne zmogljivosti dosežen napredek na nekaterih področjih, in sicer na tistih, ki so zahtevala manj virov, ostale pa so pomanjkljivosti pri kritičnih zmogljivostih in izvedba je bila prepočasna. Medtem pa sta zaradi nevarnosti novih in asimetričnih groženj – groženj nasprotnikov, ki izkoriščajo ranljivost sodobnih družb in vojaško močnejših strani ter pogosto brez usmiljenja uporabljajo nekonvencionalna sredstva, še zlasti terorizem – prilagajanje in posodabljanje še toliko nujnejši. Teroristični napadi na Združene države septembra 2001 so jasno opozorili na grožnjo, ki jo pomeni terorizem. Operacije v Afganistanu pod ameriškim vodstvom, ki so sledile, so poudarile še nadaljnje pomanjkljivosti pri zmogljivostih zaveznic.

Tako so se na vrhu v Pragi novembra 2002 zavezniki obvezali k bolj osredotočenemu

pristopu h krepitvi Natovih vojaških zmogljivosti, kot elementa v svežnju ukrepov za povečanje učinkovitosti prihodnjih operacij iz celotnega spektra nalog Zavezništva, vključno z bojem proti terorizmu. Za izboljšanje obrambnih zmogljivosti Zavezništva so sprejeli pristop s tremi elementi: nova pobuda za zmogljivosti, in sicer praška zaveza za doseganje zmogljivosti, Natove odzivne sile ter racionalizirana struktura poveljevanja. Poleg tega so bile dane številne obrambne pobude za spopadanje z novimi grožnjami.

Zaradi boljše interoperabilnosti in večjih kritičnih zmogljivosti bodo evropske zaveznice lahko bolje in bolj usklajeno prispevale k izvajanju Natovih nalog, ko bodo odpravile pomanjkljivosti evropskih obrambnih zmogljivosti. Tovrstne izboljšave naj bi tudi krepile prizadevanja Evropske unije, da razvije vojaške zmogljivosti in doseže svoj glavni cilj – imeti pripravljene sile za hitro posredovanje v velikosti korpusa.

Praška zaveza za doseganje zmogljivosti

Pobuda za obrambne zmogljivosti se je osredotočila na zmogljivosti Zavezništva kot celote in ni vsebovala obveznosti posameznih držav. Tako so v praški zavezi za doseganje zmogljivosti posamezne zaveznice zapisale trdne in javne obljube o določenih izboljšavah ključnih vojaških zmogljivosti z določenimi časovnicami in s spremljanjem uresničevanja na visoki ravni.

Ključna področja zmogljivosti so strateški zračni in morski most; polnjenje letal z gorivom v zraku, za boj hitro pripravljene enote za bojno podporo in oskrbo, poveljevanje, vodenje in zveze, opazovanje iz zraka, pridobivanje obveščevalnih podatkov, opazovanje in opredelitev ciljev; bojna učinkovitost, vključno z natančno vodenimi izstrelki in zatiranjem sovražnikove zračne obrambe, ter zmogljivosti za kemično, biološko, radiološko in jedrsko obrambo.

Za krepitev obrambnih zmogljivosti bodo morale številne članice določiti dodatne prednostne naloge znotraj svojih obrambnih proračunov, na

primer za zmanjševanje ravni sil in preusmerjanje virov v posodabljanje opreme. Toda v številnih primerih smotrnejša poraba denarja ne bo dovolj, ampak bo treba najti tudi dodatne finančne vire. V tem trenutku se iščejo stroškovno učinkoviti načini za odpravljanje pomanjkljivih obrambnih zmogljivosti, na primer združevanje vojaških zmogljivosti, večja specializacija, združeno nabavljanje opreme ter skupno in večnacionalno financiranje.

Praška zaveza za doseganje zmogljivosti bo vsaj za štirikrat povečala število velikih transportnih letal v Evropi, z združevanjem sredstev pa bodo evropske zaveznice izboljšale tudi svoje zmogljivosti za polnjenje letal z gorivom v zraku. Obseg neameriških natančno vodenih izstrelkov iz zraka naj bi se po napovedih povečal za 40 % do leta 2007.

Natove odzivne sile

Natove sile za ukrepanje bodo tehnološko razvite, prilagodljive, za boj pripravljene, interoperabilne in vzdržljive sile, ki bodo vključevale kopenske, pomorske in zračne elemente, sposobne izvajati celoten razpon nalog Zavezništva. Razvoj teh visoko pripravljenih sil bo tudi pobudnik za izboljševanje napredka in večjo interoperabilnost vojaških zmogljivosti zavezništva, kar bo zagotovilo njihovo stalno prilagajanje nastajajočim varnostnim izzivom.

Prva konferenca o oblikovanju tovrstnih sil je potekala julija 2003, oktobra 2003 pa je bil oblikovan prototip teh sil. Po pričakovanjih naj bi te sile dosegle začetne operativne zmogljivosti do oktobra 2004, v celoti pa naj bi bile pripravljene za delovanje do oktobra 2006. Takrat bodo štejele okrog 21 000 pripadnikov in imele na voljo namenska vrhunska bojna letala, ladje, vojaška vozila, oskrbo, logistiko, zveze in obveščevalne

podatke. Sile se bodo razmestile na kriznem območju v petih dneh in se vzdrževale do 30 dni.

Nova poveljniška struktura

Voditelji zaveznic so na praškem vrhu podprli zmogljivejšo, učinkovitejšo in za boj pripravljeno poveljniško strukturo pod dvema strateškima poveljstvom, enim operativnim in drugim funkcionalnim. Podrobnosti glede nove poveljniške strukture so bile dorečene junija 2003 in kažejo na potrebo po manjših, prožnejših in hitro pripravljenih silah, primernejšim za nove naloge Nata. Število poveljstev je zmanjšano z 20 na 11, prav tako pa so bile na novo opredeljene njihove pristojnosti.

Vsi operativni generalštabi zdaj spadajo pod Zavezniško poveljstvo za operacije pri Vrhovnem poveljstvu zavezniških sil v Evropi (SHAPE) s sedežem v Belgiji. Slednjega podpirajo dve skupni poveljstvi sil, ki bosta lahko sestavljali vrhovni štab Skupnih združenih namenskih kopenskih sil (CJTF) na kopnem, in pa trden, a manjši stalni vrhovni štab, iz katerega bo mogoče izpeljati vrhovno poveljstvo CJTF na morju. Skupne združene namenske sile so prožne poveljniške strukture, ki vojaškim poveljnikom omogočajo, da uporabijo oskrbo iz različnih držav in tako zadovoljijo posebne zahteve določene vojaške operacije.

Novo Zavezniško poveljstvo za preoblikovanje (ACT) je pristojno za nadzor nad preoblikovanjem zmogljivosti Nata in za spodbujanje interoperabilnosti njegovih sil. To poveljstvo zamenjuje nekdanje Poveljstvo atlantskih sil in ima sedež v Norfolk, v ameriški zvezni državi Virginiji, navzoče pa je tudi v Evropi. Dejstvo, da je vrhovni zavezniški poveljnik za preoblikovanje tudi poveljnik ameriškega poveljstva združenih sil, ki je notranje gibalo sprememb za ameriške

sile, prinaša očitne prednosti. Vrhovno zavezniško poveljstvo za preoblikovanje bo imelo ključno vlogo pri prilagajanju zmogljivosti in razvijanju doktrine za nove Natove odzivne sile.

Boj proti novim grožnjam

V Pragi so bile sprejete številne pobude za povečanje zmogljivosti Zavezništva za boj proti terorizmu in drugim novim varnostnim grožnjam. Podpore je bil deležen tudi vojaški koncept obrambe proti terorizmu. Sproženo je bilo sodelovanje s partnerskimi državami v obliki akcijskega načrta za boj proti terorizmu, ki bo omogočal izmenjavo obveščevalnih podatkov in izboljšal civilno pripravljenost na morebitne napade s kemičnim, biološkim ali radiološkim orožjem na civilno prebivalstvo ter pomagal odpravljati posledice.

Sproženih je bilo pet pobud za krepitev zmogljivosti Zavezništva pred jedrskim, biološkim in kemičnim orožjem, in sicer: analitski laboratorij za razvijanje prototipov, skupina za odzivanje na dogodke, virtualni center odličnosti za obrambo proti RKB-orožju, Natova zaščita za biološko in

kemično obrambo ter sistem za nadzor nad boleznimi. Poleg tega se pripravlja tudi študija izvedljivosti o Natovi protiraketni obrambi, ki proučuje možnosti za zaščito ozemlja, sil in prebivalcev celotnega Zavezništva pred vsakovrstnimi izstrelki. Prav tako se krepijo tudi zmogljivosti za obrambo pred napadi na računalniške informacijske sisteme.

1. decembra 2003 je stopnjo začetne operativne zmogljivosti dosegel nov večnacionalni bataljon za obrambo pred kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim orožjem. Bataljon ima sedež v Libercu, na severnem delu Češke, svojo končno operativno zmogljivost za delovanje v operacijah Nata pa naj bi dosegel julija 2004. Pri začetnem oblikovanju bataljona je sodelovalo 13 držav: Belgija, Češka, Italija, Kanada, Madžarska, Norveška, Poljska, Portugalska, Romunija, Španija, Turčija, ZDA in Združeno kraljestvo.

Vse od ustanovitve Nata je bila temeljna vloga zavezniških sil zagotavljati varnost in ozemeljsko celovitost držav članic. Naloga zagotavljanja varnosti z odvrčanjem in kolektivno obrambo ostaja njegova temeljna odgovornost, vendar pa sta se od konca hladne vojne vloga in organizacija Natovih sil zelo spremenili, zato da sta se lahko prilagodili nastajajočemu varnostnemu okolju in spodbujali vojaško sodelovanje s partnerskimi državami.

Med hladno vojno se je Natovo obrambno načrtovanje osredotočilo predvsem na ohranjanje zmogljivosti, potrebnih za obrambo pred morebitno agresijo Sovjetske zveze in Varšavskega pakta. Ob padcu berlinskega zidu so nekateri predlagali, da Nato ni več potreben. Vendar pa je sicer manj sovražna evroatlantska varnost postala bolj zapletena in številni novi izzivi so prišli iz neevropskega prostora, vključno z neuspešnimi državami, širjenjem orožja za množično uničenje in njegovih nosilcev ter terorizmom. Nove naloge na področju varnosti so se izoblikovale na začetku devetdesetih ob etničnih konfliktih na Balkanu, kamor so na koncu poklicali Natove sile, da zagotovijo podporo miru in obvladajo krizne razmere.

Novejši primer so teroristični napadi septembra 2001 in operacije v Afganistanu, ki so sledile, da bi izkoreninili Al-Kaido, teroristično skupino, odgovorno za napade. To je vodilo k vse večji zaskrbljenosti zaradi grožnje, ki jo pomenijo terorizem, neuspele države in širjenje orožja za množično uničenje. Natove sile zdaj prispevajo k obrambi pred terorizmom in imajo široko vlogo v mednarodnih operacijah za podporo miru, zaradi katerih Nato prvič v svoji zgodovini deluje zunaj evroatlantskega območja. Čeprav so grožnje, s katerimi se danes spopada Zavezništvo, potencialno manj apokaliptične kot med hladno vojno, so zelo resnične, zahtevajo nujno ukrepanje in so pogosto nepredvidljive.

Konvencionalne sile Nata

Od hladne vojne dalje se je skupno število vojakov konvencionalnih sil znatno zmanjšalo: od začetka devetdesetih se je za 35 % zmanjšalo število Natovih kopenskih sil, ki so jih zagotavljale države članice, za več kot 30 % glavna mornariška plovila in za okoli 40 % bojne eskadrilje letalstva. Večina sil ni več nenehno v visoki stopnji pripravljenosti in so reorganizirane tako, da so bolj prilagodljive in mobilne ter lahko opravljajo novo vlogo podpiranja miru in obvladovanja kriznih razmer ter učinkovito sodelujejo s silami držav nečlanic.

Eden od primerov, kako so nove okoliščine pripeljale do sprememb v organizaciji zavezniških vojaških sil, je uvedba vojaškega koncepta Skupnih združenih namenskih sil (CJTF). Ta koncept zagotavlja prožno strukturo, ki vojaškemu poveljniku omogoča, da uporabijo oskrbo iz različnih držav in tako zadostijo posebnim zahtevam določene vojaške operacije. S konceptom pa sta enostavnejša tudi vključevanje držav nečlanic v mirovne operacije pod vodstvom Nata ter uporaba Natovih sredstev in zmogljivosti.

Natovi novi vlogi obvladovanja kriznih razmer in zagotavljanja mirovne podpore (*več podrobnosti najdete v 10. poglavju*) sta od sredine devetdesetih let vse pomembnejši. Med letoma 1992 in 1995 so Natove sile sodelovale v vojni v BiH in pri tem podpirale Združene narode, pomagale nadzirati in uveljavljati sankcije ZN na območju Jadrana ter prepoved preleta nad Bosno in Hercegovino in zagotavljale tesno zračno podporo Zaščitnim silam ZN na kopnem. Zračni napadi avgusta in septembra 1995 za prekinitev obleganja Sarajeva so pomagali spremeniti ravnotežje moči in zagotoviti mirovni sporazum. Nato je decembra 1995 na to območje napotil tudi večnacionalne sile z mandatom ZN, ki so zagotavljale izvajanje vojaških vidikov mirovnega sporazuma.

Natova vloga obvladovanja kriznih razmer je bila znova okrepljena spomladi 1999, ko so zavezniki uvedli zračne napade proti jugoslovanskemu režimu ter ga tako prisilili, da je začel spoštovati zahteve mednarodne skupnosti za prekinitev političnega in etničnega nasilja na Kosovu. Na območje so bile takrat napotene številčne večnacionalne sile pod vodstvom Nata, ki so pomagale vnovič vzpostaviti stabilnost.

V začetku 2001, torej dve leti pozneje, si je Nato v sodelovanju z novo demokratično jugoslovansko vlado prizadeval za preprečevanje krize v južni Srbiji, kjer živi zelo močna albanska manjšina. Istega leta je skupaj z Evropsko unijo Nato začel izvajati politiko preventivne diplomacije, ki naj bi pomagala izogniti se izbruhu državljanske vojne v Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji*, in spodbujal pogajanja o mirovnem načrtu. Poleti so bile na to območje napotene manjše Natove sile, katerih naloga je bila mirna razorožitev upornikov in zagotavljanje varnosti za mednarodne opazovalce; stabilnost je bila kmalu znova vzpostavljena.

Operacije na Balkanu so Natovim silam omogočile, da si pridobijo zelo veliko izkušenj pri podpori miru in obvladovanju kriznih razmer ter pri večnacionalnih zavezništvih tudi z državami nečlanicami. Prav zato je Nato neprecenljiv za današnje varnostno okolje. Od terorističnih napadov 11. septembra je Zavezništvo vse bolj vključeno v graditev varnosti na območjih nestabilnosti zunaj tradicionalnega evroatlantskega območja.

V Afganistanu se je Zavezništvo avgusta 2003 dogovorilo, da bo prevzelo poveljevanje Mednarodnim varnostnim silam za pomoč (ISAF) za doseganje stabilnosti v neuspeli državi, ki jo je že dlje časa pestila državljanska vojna in ki je bila varno pribežališče za teroriste. Pred tem je Nato odigral pomembno vlogo pri zagotavljanju podpore zaveznicam, ki so se odločile prevzeti vodilne vloge v silah ISAF. Okrepljena vloga Nata zagotavlja kontinuiteto in odpravlja potrebo po iskanju novih držav, ki bi vodile operacijo vsakih šest mesecev. Pripadniki Nata delujejo v okviru sil ISAF in še vedno tudi pod mandatom ZN, ki je bil oktobra 2003 podaljšan in je tako omogočil operacije tudi zunaj glavnega mesta Kabula.

Natovo sodelovanje v Afganistanu je prva naloga Zavezništva zunaj evroatlantskega območja. To je posledica daljnosežne odločitve zunanjih ministrov držav zaveznic, sprejete v Reykjaviku maja 2002, ki pravi, da "mora biti NATO sposoben najti terenske sile, ki se bodo lahko hitro odpravile tja, kjer jih potrebujejo, in zdržijo v operacijah na daljavo in v časovno vodenih operacijah". Poleg tega je po napadu na režim Sadama Huseina, ki je potekal pod vodstvom ZDA, Nato sklenil, da večnacionalno divizijo pod vodstvom Poljske v osrednjem Iraku podpre z ustrežno sestavo sil, logistiko, zvezami in obveščevalnimi podatki. Nato je enako podporo pripravljen dati tudi drugim zaveznicam, če bi zanjo zaprosile.

Varnostno okolje po 11. septembru je bilo prav tako priča klasični uporabi pomorskih sil proti novim grožnjam. Od oktobra 2001 so v operaciji Active Endeavour Natove ladje patrolirale po

vzhodnem Sredozemlju in nadzirale druga plovila, da bi zaznale in preprečile teroristične dejavnosti. Medtem se je operacija razširila tudi na spremljajoča nevojaška plovila, ki plujejo skozi Gibraltarski preliv, če je za to dana zahteva, ter vključuje tudi sistematično vkrcavanje na sumljive ladje. Poleg odvracanja terorizma je pomorska operacija povzročila nekatere nenadejane koristi ter vidno učinkovala na varnost in stabilnost v Sredozemlju, kar seveda ugodno vpliva na trgovino in gospodarske dejavnosti.

Jedrske sile Nata

Natova politika o jedrskem orožju je eno od področij vojaške politike, ki so ga v zadnjem desetletju zaznamovale najkorenitejše spremembe. Med hladno vojno so Natove jedrske sile imele glavno vlogo v strategiji Zavezništva. Številčnost teh sil in izražena pripravljenost zavezniških vlad, da jih ohranijo in razmislijo o njihovi uporabi, sta bila dejavnika odvracanja – ne le za odvracanje drugih držav od uporabe jedrskega orožja, temveč kot dokončni dejavnik odvracanja od kakršne koli oblike agresije.

V sredini petdesetih je t. i. strategija "obsežnega maščevanja" poudarila odvracanje, ki temelji na

grožnji, da bi se Nato na napad na katero koli svojo članico odzval z vsemi razpoložljivimi sredstvi, še zlasti jedrskim orožjem. Leta 1967 je bila uvedena strategija "prožnega odziva", ki je agresijo odvracala z ustvarjanjem negotovosti pri razmišljanju morebitnega agresorja glede narave Natovega odziva, konvencionalnega ali jedrskega. Takšna je bila Natova strategija vse do konca hladne vojne.

V zdajšnji strategiji Zavezništva jedrsko orožje ne igra tako pomembne vloge. Vsaka od treh Natovih jedrskih sil – Združene države, Združeno kraljestvo in Francija – je zelo zmanjšala količino svojega orožja, v nekaterih primerih kar za 80 %. Za okoliščine, v katerih bi lahko razmišljali o uporabi jedrskega orožja, priznavajo, da so malo verjetne in niso več usmerjene proti nobeni državi ali prav določeni grožnji.

Temeljni namen preostalih jedrskih sil je političen: ohranitev miru in preprečitev uporabe sile za dosego cilja, s tem ko so tveganja agresije na Nato tako velika, da jih ni mogoče preračunati, in so nesprejemljiva. Skupaj s konvencionalnimi, nejedrskimi zmogljivostmi pomenijo negotovost za vsako državo, ki bi razmišljala o pridobitvi politične ali vojaške prednosti z grožnjami o uporabi ali z

dejansko uporabo jedrskega, biološkega ali kemičnega orožja zoper Zavezništvo.

Zaveznice Nata pa so hkrati dolgotrajno zavezane nadzoru nad jedrskim orožjem, razoroževanju in preprečevanju širjenja jedrskega orožja. Zavezništvo podpira

prizadevanja za zmanjšanje jedrskega orožja na tehten in napreden način ter prizadevanja za omejevanje širjenja orožja za množično uničenje. Nato je v ta namen ustanovil Center za orožje za množično uničenje, da bi opredelil zahteve in omogočal izmenjavo informacij na tem področju.

Sile Nata

Izraz "sile Nata" je lahko zavajajoč. Zveza Nato nima stalne vojske. Namesto tega se posamezne članice obvežejo o vrstah in velikosti sil, ki jih bodo dale na voljo Zavezništvu za uresničitev dogovorjenih nalog ali operacij. Te sile ostajajo pod nadzorom matičnih držav, dokler jih ne pokličejo. Takrat odgovornost zanje prevzamejo vojaški poveljniki Nata.

Pravzaprav ima Nato malo stalnih vojaških sil. Integrirano vojaško strukturo Zavezništva sestavljajo majhni integrirani mednarodni štabi na različnih vojaških poveljstvih. Nekatere operativne sile, npr. sile Nata za zgodnje opozarjanje iz zraka, imajo stalne zmogljivosti za zveze ali zračno obrambo in nadzor iz

zraka. Stalne mornariške sile, ki jih sestavlja majhno število ladij in pripadnikov mornariških sil nekaterih zaveznic, se izmenjujejo.

Čeprav Nato nima stalne vojske, lahko mobilizira sile 26 zaveznic. Z njegovo integrirano večnacionalno strukturo smo prvič v zgodovini priča tako visoki stopnji interoperabilnosti vojaških sil, ki so opremljene in usposobljene za skupno delovanje v skladu s skupnimi standardi in postopki. Zaradi tega in večletnih izkušenj pri vodenju večnacionalnih operacij za obvladovanje kriznih razmer in mirovnih operacij ima Nato neprecenljiv pomen v sodobnem varnostnem okolju, ki za reševanje novih groženj zahteva usklajeno mednarodno ukrepanje.

Novim strateškim razmeram po hladni vojni se je Zavezništvo prilagodilo s sprejetjem širše opredelitve varnosti in uvedbo široko zasnovane strategije partnerstva in sodelovanja za celotno evroatlantsko območje, kar danes velja za eno od temeljnih varnostnih nalog Nata. Proces se je začel leta 1990, ko so voditelji zavezniških držav drugi strani stare meje med Vzhodom in Zahodom ponudili roko prijateljstva in predlagali nov odnos sodelovanja z državami srednje in vzhodne Evrope ter nekdanjimi sovjetskimi republikami.

Tako je bilo decembra 1991 pripravljeno vse potrebno za oblikovanje Severnoatlantskega sveta za sodelovanje kot foruma za posvetovanje, s katerim bi gradili medsebojno zaupanje. Nekaj let pozneje, leta 1994, je partnerstvo naredilo velik korak naprej s Partnerstvom za mir (PzM) – pomembnim programom za praktično dvostransko sodelovanje med Natom in posameznimi partnerskimi državami.

Danes se Nato in njegove partnerice redno posvetujejo o varnostnih in obrambnih vprašanjih v okviru Evroatlantskega partnerskega sveta, ki je leta 1997 nasledil Severnoatlantski svet za sodelovanje. Sile Nata in partnerskih držav so pogosto v stiku in izvajajo skupne vaje, njihovi vojaki pa z ramo ob rami sodelujejo v operacijah za ohranitev miru na Balkanu pod vodstvom Nata. Na praškem vrhu novembra 2002 so bili sprejeti ukrepi za krepitev sodelovanja med Natom in partnerskimi državami ter za večjo osredotočenost partnerskih dejavnosti na varnostne izzive 21. stoletja.

Partnerstvo za mir

Eden največjih mednarodnih dosežkov na področju varnosti v zadnjih desetih letih je program Partnerstva za mir (PzM). Od njegove uvedbe leta 1994 je povabilo za udeležbo v PzM

sprejelo 30 držav, in sicer: Albanija, Armenija, Avstrija, Azerbajdžan, Belorusija, Bolgarija, Češka, Estonija, Finska, Gruzija, Hrvaška, Irska, Kazahstan, Kirgizistan, Latvija, Litva, Madžarska, Moldova, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija*, Poljska, Romunija, Rusija, Slovaška, Slovenija, Švedska, Švica, Tadžikistan, Turkmenistan, Ukrajina in Uzbekistan. Od vseh naštetih jih je od takrat deset že postalo zaveznica: Češka, Madžarska in Poljska leta 1999 ter Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija leta 2004.

Tudi Bosna in Hercegovina ter Srbija in Črna gora sta že izrazili željo, da bi se pridružili Partnerstvu za mir in Evroatlantskemu partnerskemu svetu. NATO bo ti dve državi z veseljem pozdravil v PzM, ko bosta izpolnili vse pogoje Zavezništva, vključno s sodelovanjem z Mednarodnim kazenskim sodiščem za območje nekdanje Jugoslavije, kar se še posebej nanaša na prijetje in izročitev tistih oseb, ki so bile obtožene vojnih zločinov.

PzM temelji na praktičnem sodelovanju in zavezanosti demokratičnim načelom, na katerih je zasnovano tudi samo Zavezništvo, njegov cilj pa je povečati stabilnost, zmanjšati grožnje miru ter graditi okrepljene varnostne odnose med posameznimi partnerskimi državami in Natom ter med samimi partnericami. Bistvo programa PzM je partnerstvo, ki se izoblikuje med Natom in vsako posamezno partnerico, je prirejeno njenim potrebam in se skupaj uresničuje na taki ravni in tako hitro, kot to ustreza vsaki posamezni vladi.

Formalna podlaga PzM je Okvirni dokument, ki določa obveznosti vsake države partnerice in zaveznice zavezuje k posvetovanju s katero koli partnerico, katere ozemeljska celovitost, politična neodvisnost ali varnost je ogrožena. Vsaka partnerica prevzame številne daljnosežne politične obveznosti za ohranitev demokratičnih družb, ohranjanje načel mednarodnega prava,

izpolnjevanje obveznosti iz Ustanovne listine ZN, Splošne deklaracije o človekovih pravicah, Helsinške sklepne listine² in mednarodnih sporazumov o razoroževanju in nadzoru nad orožjem, reševanje sporov po mirni poti, vzdržanje groženj ali uporabe sile proti drugim državam, spoštovanje obstoječih meja in mirno reševanje sporov. Zavezale so se tudi k spodbujanju preglednosti načrtovanja nacionalne obrambe in njenega proračuna, vzpostavitvi demokratičnega nadzora nad oboroženimi silami ter k razvijanju sposobnosti za skupno ukrepanje z Natom v mirovnih in humanitarnih operacijah.

NATO skupaj z vsako partnersko državo posebej razvije in sporazumno sprejme Individualni partnerski program (IPP). To so dvoletni programi, ki v skladu z interesi in potrebami vsake države črpajo iz obsežne podlage dejavnosti – Delovnega programa partnerstva. Sodelovanje, ki je osredotočeno na delo v zvezi z obrambo, vključuje praktično sodelovanje na dejansko vseh področjih Natovega delovanja. Delovni program vključuje dejavnosti na več kot 20 področjih, vse od obrambne politike in načrtovanja, civilno-vojaških odnosov, izobraževanja in usposabljanja do zračne obrambe, zvez in informacijskih sistemov, obvladovanja kriznih razmer in civilnega kriznega načrtovanja.

Za boljše sodelovanje med silami partnerskih držav in Nata v operacijah za ohranjanje miru Proces načrtovanja in ocenjevanja (PARP) zagotavlja smernice glede zahtev za interoperabilnost ali zmogljivosti. Zgleduje se po Natovem sistemu načrtovanja sil, vendar za partnerske države ni obvezen. O ciljih

načrtovanja oziroma ciljih partnerstva se pogajajo z vsako sodelujočo državo posebej, napredek pa merijo z obširnimi ocenjevanjem. Ta proces je veliko prispeval k tesnemu sodelovanju partnerskih držav v mirovnih operacijah na Balkanu.

V letih se je okrepilo tako operativno žarišče Partnerstva za mir kot tudi vključenost partnerskih držav v postopek odločanja in načrtovanja znotraj PzM. Uveden je bil Koncept operativnih zmogljivosti za razvijanje tesnejšega in bolj vojaško usmerjenega sodelovanja, s katerim naj bi povečali vojaško učinkovitost mednarodnih sil. Poleg tega je bil uveden tudi politično-vojaški okvir, ki naj bi okrepil posvetovanja s partnerskimi državami med zaostrovanjem kriznih razmer, ki bi lahko zahtevale namestitev mirovnih sil, in partnerske države tako bolj zgodaj vključil v razpravo o operativnem načrtu in oblikovanju sil.

Za večje vključevanje partneric v vsakodnevno delo partnerstva so na številnih Natovih poveljstvih ustanovili štabne elemente PzM, ki jih sestavljajo častniki partnerskih držav. Na Vrhovnem poveljstvu zavezniških sil v Evropi (SHAPE) v Monsu v Belgiji je za usklajevanje usposabljanj in vaj v okviru PzM pristojna partnerska usklajevalna celica, za poročanje in načrtovanje za vse države nečlanice, ki s svojimi silami sodelujejo v mirovnih operacijah pod vodstvom Nata na Balkanu in v Afganistanu, pa je pristojen Mednarodni koordinacijski center.

Evroatlantski partnerski svet

Evroatlantski partnerski svet (EAPC) združuje članice in partnerske države Nata – skupaj jih je

² **Helsinška sklepna listina:** Konferenca o varnosti in sodelovanju v Evropi (KVSE), ustanovljena na vrhuncu hladne vojne leta 1972, je privedla do sprejetja Helsinške sklepne listine leta 1975, ki je določila standarde mednarodnega obnašanja, uvedla ukrepe za gradnjo zaupanja med Vzhodom in Zahodom, spodbujala spoštovanje človekovih pravic ter gospodarsko, kulturno, znanstveno in tehnično sodelovanje. KVSE je leta 1995 postala Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE), vseevropska organizacija s 55 državami članicami, vključno z Združenimi državami in Kanado.

46 – v večstranski forum za redni dialog ter posvetovanje o političnih in varnostnih vprašanjih. Svet deluje tudi kot politični okvir za posamezne dvostranske odnose, ki se razvijajo med članicami Nata in državami PzM.

Odločitev o ustanovitvi EAPC leta 1997 je izražala željo po nadgradnji dosežkov Severnoatlantskega sveta za sodelovanje in po oblikovanju varnostnega foruma, ki bi bil kos vse bolj večplastnim odnosom s partnericami v okviru PzM in mirovni operacij v Bosni in Hercegovini, v katerih so leta 1996 z zavezniškimi silami sodelovale enote iz 14 partnerskih držav.

Ustanovitev EAPC je dopolnjevala tudi vzporedne ukrepe za večanje vloge PzM, saj je povečala vključenost partnerskih držav v odločanje in načrtovanje vseh dejavnosti partnerstva.

Poleg kratkoročnih posvetovanj v EAPC o trenutnih političnih in varnostnih vprašanjih je na voljo še dvoletni Akcijski načrt EAPC, ki zagotavlja dolgoročno posvetovanje in sodelovanje na številnih področjih. Ta med drugim vključuje obvladovanje kriznih razmer in operacije za ohranjanje miru, regionalna vprašanja, nadzor nad orožjem in vprašanja, povezana s širjenjem orožja za množično uničenje, mednarodni terorizem, obrambna vprašanja (npr. načrtovanje, oblikovanje proračuna, politika in strategija), načrtovanje za krizne razmere in pripravljenost na nesreče, sodelovanje pri oborožitvi, jedrsko varnost; vojaško-civilno sodelovanje pri upravljanju zračnega prometa ter znanstveno sodelovanje.

Svet se sestane enkrat na mesec na ravni veleposlanikov, dvakrat na leto na ravni zunanjih in obrambnih ministrov in načelnikov obrambe ter občasno na vrhunskem srečanju. Od leta 2005 dalje bo enkrat letno potekalo tudi samostojno srečanje na visoki ravni, na katerem

bodo obravnavane pomembne teme za evroatlantsko skupnost. Večina partneric je odprla diplomatska predstavništva pri sedežu Nata v Bruslju, kar omogoča lažje redno komuniciranje in po potrebi posvetovanje. Tako so se na primer Nato in veleposlaniki partnerskih držav lahko zelo hitro sestali 12. septembra, takoj po terorističnih napadih na Združene države leta 2001. Solidarnost, ki jo je tega dne izrazilo 46 držav članic Sveta – in sicer vse od Severne Amerike, Evrope do osrednje Azije – in sodelovanje, ki smo mu ves ta čas priča v boju proti mednarodnemu terorizmu pod vodstvom ZDA, kažeta, kako so Natove partnerske pobude postavile temelje prave evroatlantske varnostne kulture.

PzM po Pragi

Na vrhu v Pragi je bila z uvedbo partnerskega akcijskega načrta za boj proti terorizmu jasno izražena skupna odločenost po združitvi moči. Prav tako so bili na tem vrhu sprejeti koraki za boljše sodelovanje med Natom in partnericami. Obsežna ocena EAPC in Partnerstva za mir je namreč kot priporočilo navedla krepitev političnega dialoga s partnericami in nadaljnjo krepitev njihove vključenosti v načrtovanje, izvajanje in nadziranje dejavnosti, v katerih sodelujejo. Poleg tega je bil uveden tudi nov mehanizem za sodelovanje, imenovan individualni partnerski akcijski načrt, ki ne ponuja nekih vnaprej določenih dejavnosti, ampak Zavezništvu omogoča, da svojo pomoč prilagodi

posebnim potrebam in okoliščinam v partnerskih državah, ki so zaprosile za bolj strukturirano podporo pri izvajanju nacionalnih reform. Na podlagi napredka, doseženega v Pragi, se zdaj pravočasno pripravljajo predlogi za obravnavo na naslednjem vrhu Nata v Carigradu leta 2004. Ti predlogi naj bi Partnerstvo za mir še bolj prilagodili spopadanju s ključnimi tematskimi vprašanji ter z individualnimi potrebami in zmogljivostmi individualnih partneric, spodbujanju reform obrambnega sistema, ki se zavzemajo za vojaško preobrazbo in interoperabilnost, ter krepitvi regionalnega sodelovanja in medsebojne podpore.

Članstvo v Natu je omogočeno vsaki evropski državi. Deseti člen Severnoatlantske pogodbe obstoječim članicam dovoljuje, da v članstvo povabijo "katero koli evropsko državo, ki je sposobna podpreti načela te pogodbe in prispevati k varnosti severnoatlantskega območja". Število članic v Natu se je po petih krogih širitve povečalo z 12 ustanovnih članic na 26 današnjih članic.

Vrata v Nato ostajajo odprta. Po zadnjem krogu širitve, v katerem so Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija postale članice leta 2004, si za članstvo v prihodnosti prizadevajo še tri kandidatke, in sicer Albanija, Hrvaška in Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija*.

Z vsakim krogom širitve si je Nato prizadeval za razširitev evroatlantske varnosti in za povečanje svoje moči, kohezije in vitalnosti ter nikakor ni bil usmerjen proti varnostnim interesom tretjih držav.

Vsak krog širitve je pomagal razširiti varnost in stabilnost v Evropi ter pozdraviti stare rane celine, ki je prestala dve vojni v prvi polovici 20. stoletja in bila nato 40 let razdeljena z železno zaveso. Grčija in Turčija sta bili sprejeti leta 1952. Leta 1955, samo deset let po koncu druge svetovne vojne, se je Natu pridružila Zvezna republika Nemčija, kar je državo trdno zasidralo na Zahodu in ustvarilo razmere za njeno poznejšo ponovno združitev. Po precej vročih razpravah v političnih krogih se je Natu leta 1982 pridružila Španija, čeprav vse do leta 1998 ni bila vključena v integrirano vojaško strukturo zavezništva. Odločitev, sprejeta na vrhu v Madridu leta 1997, o povabilu Češki, Madžarski in Poljski, da začnejo pogovore o članstvu v Natu, je bila velik korak pri premagovanju meja iz časa hladne vojne, saj je nekdanjim nasprotnicam iz Varšavskega pakta tlakovala pot v Zavezništvo.

Širitev po hladni vojni

Prvi krog širitve po koncu hladne vojne ni bil samoumeven sklep in odločitev so morale

soglasno potrditi vse takratne države članice. Glavni pomisleki so bili, kako ohraniti sposobnost Zavezništva, da sprejema odločitve na podlagi soglasja, ter kako zagotoviti širitev, ki bo okrepila evropsko varnost. Študija o širitvi Nata, ki je bila naročena leta 1994 in objavljena leto pozneje, je ugotovila, da bi sprejem novih članic in s tem povezane politične, vojaške in gospodarske posledice, pripomogli k doseganju temeljnega cilja Zavezništva, namreč krepiti varnost in širiti stabilnost po celotnem evroatlantskem območju. Proces širitve bi bil hkrati z razvijanjem odnosov med Natom in Rusijo, Ukrajino ter drugimi partnericami v prid celotni Evropi.

Ključno vprašanje pri razpravah o prvem krogu širitve po koncu hladne vojne pa je bilo, kako popraviti vtis Rusije, da je Zavezništvo vojaški blok, ki je sovražen do ruskih interesov. Zaveznice so bile enotnega mnenja, da čaka Rusijo velika vloga pri zagotavljanju evropske stabilnosti in varnosti, in priznale, da je treba zaskrbljenosti Rusije zaradi širitvenega procesa nameniti ustrezno pozornost. Ne glede na to pa je bilo treba spoštovati pravico vsake neodvisne evropske države, da poišče svojo lastno varnostno ureditev in da postane članica mednarodnih organizacij, ter tudi pravico članic Zavezništva, da same odločajo. Pred uradnimi povabili na vrhu v Madridu si je NATO z Ustanovno listino iz leta 1997 (*glej 7. poglavje*) prizadeval za utrditev svojega dialoga z Rusijo in za oblikovanje določenih institucionalnih okvirov zanj ter znova poudaril svojo obvezo, da na ozemlje novih članic ne bo nameščal jedrskega orožja ali tujih sil.

Na podlagi priporočil študije o širitvi Nata in po intenzivnih dvostranskih pogovorih z zainteresiranimi partnericami ter obsežnih posvetovanjih med zaveznicami so bile Češka, Madžarska in Poljska leta 1997 objavljene, da začnejo pogovore o članstvu, uradno pa so postale članice Zavezništva 12. marca 1999.

Številne države so bile razočarane, ker niso bile vključene v prvi krog širitve po koncu hladne

vojne, toda članice Nata so poudarile, da bo Zavezništvo ostalo odprto za druge države, ki se mu bodo v prihodnje želele priključiti. Na vrhu v Washingtonu aprila 1999 so zaveznice oblikovale Akcijski načrt za članstvo (ANČ), ki naj bi državam kandidatkam pomagal pri njihovih pripravah na prihodnje članstvo (*glej okence*). Sedem od prvotnih udeleženk v procesu ANČ, in sicer Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Romunija, Slovaška in Slovenija, je bilo na vrhu v Pragi novembra 2002 povabljenih, da začnejo pogovore o včlanitvi.

Po obsežnih posvetovanjih z omenjenimi sedmimi državami so članice Nata marca 2003 podpisale pristopne protokole za vseh sedem povabljenk. Ko so bili ti protokoli v skladu z ustreznimi nacionalnimi in parlamentarnimi postopki tudi ratificirani v vseh državah članicah,

je sedem novih članic 29. marca 2004 lahko pristopilo k ustanovni pogodbi Nata. Tako pred pristopom kot po njem pa se od novih članic pričakuje, da bodo izpolnjevale svoje obveznosti glede izvajanja pomembnih reform, še posebej na področju obrambe.

Nato bo politiko odprtih vrat nadaljeval tudi po tem drugem krogu širitve po koncu hladne vojne. Tri druge države, ki tudi sodelujejo pri ANČ, namreč Albanijo, Hrvaško in Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo*, je pozval, naj si še naprej prizadevajo za reforme, še posebej na področju obrambe in varnosti. Pri Hrvaški pa bo odločilnega pomena tudi celovito sodelovanje z Mednarodnim kazenskim sodiščem za območje nekdanje Jugoslavije.

Akcijski načrt za članstvo

Začetki tega procesa segajo v leto 1999 in temeljijo na izkušnjah iz prvega kroga širitve po koncu hladne vojne. Akcijski načrt za članstvo (ANČ) namreč državam, ki si želijo postati članice Zavezništva, pomaga pri njihovih pripravah na članstvo v Natu. Od samega začetka v tem procesu sodeluje devet držav: Albanija, Bolgarija, Estonija, Latvija, Litva, Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija*, Romunija, Slovaška in Slovenija. Maja 2002 se je v proces vključila še Hrvaška. Sedem teh držav se je včlanilo leta 2004.

Če želijo države kandidatke postati članice, morajo dokazati, da imajo delujoč demokratični politični sistem in delujoče tržno gospodarstvo, da s pripadniki manjšin ravna v skladu s standardi OVSE, da imajo rešene vse spore s sosednjimi državami in se na splošno zavzemajo za njihovo mirno reševanje, da so sposobne in pripravljene vojaško prispevati k Zavezništvu in doseči interoperabilnost s silami drugih članic ter da so civilno-vojaški odnosi v njihovi državi v skladu z demokratičnimi standardi.

Udeležba v ANČ ne zagotavlja prihodnjega članstva. Toda vsem sodelujočim državam omogoča, da se v svojih pripravah osredotočijo na cilje in prednostne naloge, opredeljene v načrtu, ter da so deležne specializirane pomoči in ocen iz Nata. Te pokrivajo vse vidike članstva, vključno s političnimi, gospodarskimi, obrambnimi, finančnimi, obveščevalnimi, varnostnimi in pravnimi zahtevami.

Vsaka sodelujoča država izbere tiste elemente ANČ, ki najbolj ustrezajo njenim potrebam, in določi svoje lastne cilje in roke. Sodelovanje v samem PzM ter še zlasti v Procesu načrtovanja in ocenjevanja je sestavni del procesa, saj kandidatkam omogoča, da razvijejo sile in strukture sil, ki lahko bolje delujejo z zavezniškimi silami. Na rednih ocenjevalnih srečanjih z zaveznicami se spremlja napredek in zagotavljajo nasveti in povratne informacije. Nad uresničevanjem ANČ nenehno bdi Severnoatlantski svet.

Že vse od zgodnjih devetdesetih let Nato gradi mostove in razvija sodelovanje z Rusijo. Razlog za sodelovanje med članicami Nata in Rusijo je jasen: sodelovanje je najboljši način za spopadanje s skupnimi varnostnimi izzivi in udeležba Rusije je kritičnega pomena za vsak celovit evropski varnostni sistem po hladni vojni.

Po terorističnih napadih septembra 2001, ki so okrepili potrebo po usklajenem odzivu na skupne grožnje, je na vrhu v Rimu maja 2002 partnerstvo med Natom in Rusijo dobilo nov zagon in novo vsebino. Ustanovljen je bil nov Svet Nata in Rusije (NRC), v katerem članice Nata in Rusija delujejo kot enakopravne partnerice pri opredeljevanju in izkoriščanju priložnosti za skupne aktivnosti. Na ključnih področjih, ki so v skupnem interesu, je sodelovanje še intenzivnejše.

Odločitev o poglobitvi partnerstva je dokaz, da so tako članice Nata kot Rusija odločene, da si še bolj prizadevajo za tesno sodelovanje pri doseganju skupnega cilja, namreč graditve trajnega in vseobsegajočega miru na evroatlantskem območju; ta cilj je bil prvič izražen v Ustanovni listini o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti iz leta 1997, ki je podlaga partnerstva med Rusijo in Natom.

Razvijanje odnosov

Rusija je bila ustanovna članica Severnoatlantskega sveta za sodelovanje iz leta 1991 in se je Partnerstvu za mir priključila leta 1994; ruske mirovne enote so skupaj z Natovimi delovale na Balkanu vse od leta 1996 pa do umika poleti 2003 (*glej okence na 25. str.*). Toda pravo podlago za močno in trajno partnerstvo med Natom in Rusijo je dala šele Ustanovna listina o medsebojnih odnosih, sodelovanju in varnosti, ki je bila podpisana v Parizu 27. maja 1997. To je pripeljalo do ustanovitve Stalnega skupnega sveta (PJC), ki je postal forum za redna posvetovanja o skupnih varnostnih

vprašanih, ter do oblikovanja programa za posvetovanje in sodelovanje.

V naslednjih petih letih je bil s pomočjo dialoga dosežen velik napredek pri graditvi medsebojnega zaupanja in premostitvi napačnih zaznavanj. Kljub razhajanjem glede zračnih napadov na Kosovu, zaradi katerih je leta 1999 prišlo do enoletne prekinitve srečanj PJC, pa so se številne druge dejavnosti, vključno z mirovnimi operacijami v Bosni in Hercegovini, nadaljevale brez prekinitve.

Ambicije, zastavljene v Ustanovni listini, pa v okviru Stalnega skupnega sveta niso bile nikoli povsem uresničene. Že njegova sestava, namreč 19 plus 1, je pomenila, da je Nato na mizo položil že usklajena stališča članic in da sta Nato in Rusija nato izmenjavala informacije in opravljala posvetovanja na bolj ali manj dvostranski podlagi, kar se je izkazalo za dokaj nerodno, ko je bilo treba posvetovanja preseči in začeti pristnejše sodelovati. Ko se je po napadih 11. septembra 2001 pojavila nujna potreba po skupnem ukrepanju v boju proti mednarodnemu terorizmu in drugim novim varnostnim grožnjam, so zaveznice in Rusija hitro zgrabile to priložnost in svoj odnos dvignile na višjo raven z oblikovanjem Sveta Nata in Rusije, ki bo spodbujal sodelovanje "na ravni 20-ih" (*glej okence*).

Za lažje sodelovanje je bila leta 1998 ustanovljena ruska misija pri Natu. Pozneje je bil v Moskvi odprt Natov informativni urad, ki skrbi za razlage o novem Natu in za spodbujanje koristi, ki izhajajo iz partnerstva med Natom in Rusijo. V Moskvi pa je bila odprta tudi Natova vojaška misija za zveze, ki si prizadeva za večjo preglednost in za razvoj praktičnega vojaškega sodelovanja.

Poglabljanje sodelovanja

Svet Nata in Rusije (NRC) postaja produktiven mehanizem za posvetovanje, graditev soglasja, sodelovanje, skupno odločanje in skupno ukrepanje. Že v prvih 18 mesecih obstoja so v njem potekala politična posvetovanja o položaju v Afganistanu, Srbiji in Črni gori ter Bosni in Hercegovini, praktično sodelovanje pa je prineslo konkretne koristi na mnogih področjih.

V okviru NRC so oblikovane številne delovne skupine in odbori za področja terorizma, širjenja orožja, mirovnih operacij, protiraketne obrambe na vojskovališču, sodelovanja pri upravljanju zračnega prostora, obvladovanja kriznih razmer, obrambne reforme, znanstvenega sodelovanja in izzivov sodobne družbe. Strokovnjakom pa so bili dodeljeni konkretni projekti tudi na številnih drugih področjih. Skoraj ne mine dan, da ne bi bilo sestanka v okviru NRC, kar je pripeljalo do najvišje stopnje intenzivnosti stikov in neformalnih posvetovanj v zgodovini.

Boj proti terorizmu in novim varnostnim grožnjam so ključna področja sodelovanja, ki že dajejo prve oprijemljive rezultate okrepljenega odnosa med Natom in Rusijo. Vseskozi se pripravljajo in redno ažurirajo skupne ocene posebnih terorističnih groženj na evroatlantskem območju, prav tako pa se proučuje vloga vojske v boju proti terorizmu. Okrepilo se je tudi sodelovanje pri neširjenju jedrskega, biološkega in kemičnega orožja ter tehnologije balističnih izstrelkov; v pripravi je namreč skupna ocena globalnih gibanj glede širjenja orožja za množično uničenje, sodelovanje pri protiraketni obrambi na vojskovališču pa se ukvarja s popolnoma novo nevarnostjo, ki jo povzroča vedno večja razpoložljivost vse natančnejših balističnih izstrelkov. Pobuda za sodelovanje v zračnem prostoru si prizadeva za večje sodelovanje pri upravljanju zračnega prometa in zračnem nadzoru, kar bi povečalo

Svet Nata in Rusije

Z Rimsko deklaracijo iz leta 2002, ki gradi na ciljih in načelih Ustanovne listine iz leta 1997, je bil ustanovljen Svet Nata in Rusije (NRC) kot mehanizem za posvetovanje, graditev soglasja, sodelovanje, skupno odločanje in ukrepanje. V NRC zaveznice in Rusija sodelujejo kot enakopravne partnerice pri široki paleti evroatlantskih varnostnih vprašanj v skupnem interesu. Nenehen politični dialog o varnostnih vprašanjih omogoča zgodnje odkrivanje težav, opredelitev skupnih pristopov in izvajanje skupnih ukrepov.

NRC je nadomestil Stalni skupni svet in deluje na načelu soglasja. Predseduje mu generalni sekretar Nata. Sestane se najmanj enkrat na mesec na ravni veleposlanikov in vojaških predstavnikov, dvakrat na leto na ravni zunanjih in obrambnih ministrov in načelnikov generalštabov ter občasno na vrhunskem zasedanju. Pomembna novost pri NRC je pripravljalni odbor, ki se sestane najmanj dvakrat na mesec in pripravlja razprave za srečanja na ravni veleposlanikov in nadzira vse strokovne dejavnosti, ki potekajo v okviru NRC.

Delo v NRC je osredotočeno na vsa področja skupnega interesa, ki so opredeljena v Ustanovni listini. Sodelovanje je okrepljeno na številnih ključnih področjih, ki vključujejo boj proti terorizmu, obvladovanje kriznih razmer, neširjenje orožja, ukrepe za nadzor nad orožjem in graditev zaupanja, protiraketno obrambo na vojskovališču, logistiko, sodelovanje vojska vojski, reformo obrambnega sistema in civilne nesreče. V skupnem dogovoru lahko člani NRC dodajo na dnevni red NRC nova področja sodelovanja.

varnost v zraku in preglednost ter hkrati pomagalo preprečevati grožnjo možne uporabe civilnih letal v teroristične namene.

Eden ključnih ciljev vojaškega sodelovanja je izboljšati interoperabilnost, saj morajo biti sodobne oborožene sile sposobne delovati znotraj mednarodnih poveljstev in struktur sil, ko sodelujejo v operaciji ohranjanja miru ali obvladovanja kriznih razmer. V ta namen poteka v okviru NRC obsežen program vaj in usposabljanja. Poleg tega so prizadevanja osredotočena tudi na logistiko, vključno s preizkušanjem interoperabilnosti opreme in postopkov pri denimo zračnem prometu ali dolivanju goriva letalom v zraku. Sproženo pa je bilo tudi tesnejše sodelovanje pri operacijah iskanja in reševanja na morju, potem ko se je avgusta 2000 potopila ruska jedrska podmornica Kursk in ko je umrlo vseh njenih 118 članov posadke. Februarja 2003 je bil podpisan okvirni sporazum med Natom in Rusijo o zasilnih izhodih in reševanju posadk podmornic.

Reforma obrambnega sistema je še eno področje skupnega interesa. Rusija in članice Nata potrebujejo oborožene sile ustrezne velikosti, izurjenosti in opremljenosti, da se bodo lahko spopadale s celotno paleto groženj 21. stoletja. Recepta za reforme obrambnega sistema sicer ni, toda Rusija bi lahko črpala iz izkušenj članic Nata, saj so številne med njimi v zadnjem desetletju vpeljale temeljne reforme in z njimi prilagodile svoje oborožene sile zahtevam današnjega časa. Po začetnih strokovnih posvetovanjih oktobra 2002 se je sodelovanje začelo pri različnih vidikih reforme obrambnega sistema, denimo pri upravljanju kadrovskega in finančnega vira, pri makroekonomskih, finančnih in socialnih vprašanjih ter pri načrtovanju sil. V fazi širitve so

dejavnosti uspešnega skupnega projekta prekvalifikacije upokojenih ruskih vojaških pripadnikov, ki se je začel julija 2002 v Moskvi. Poleg tega pa je Akademija Nata za obrambo v Rimu v letu 2003 dala na voljo dve štipendiji za ruske akademike, da bi spodbudila raziskave o obrambni reformi.

Že vse od leta 1996 Nato in Rusija sodelujeta tudi pri razvijanju zmožnosti za skupno ukrepanje pri odzivanju na naravne nesreče, denimo potrese in poplave, ter medsebojno usklajujeta dejavnosti zaznavanja in preprečevanja naravnih nesreč. In prav ruski predlog je bil tisti, ki je leta 1998 pripeljal do ustanovitve Evroatlantskega centra za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah (*glej okence na 35. str.*). Civilno-vojaško sodelovanje na tem področju poteka prek različnih vaj za reševanje ter prek seminarjev, ki pogosto vključujejo tudi druge partnerice. V NRC se delo na tem področju za zdaj osredotoča na izboljšanje interoperabilnosti in postopkov ter na izmenjavo informacij in izkušenj.

Znanstveno in tehnološko sodelovanje z Rusijo, ki se je začelo leta 1998, je bilo osredotočeno na posebna področja, ki so še zlasti zanimiva za Rusijo, in sicer: fizika plazme, rastlinska biotehnologija ter napovedovanje in preprečevanje naravnih in civilizacijskih nesreč. Odbor za znanost pri NRC pa je v tem trenutku usmerjen na novo področje sodelovanja, in sicer na uporabo civilnih znanosti pri obrambi pred terorizmom in novimi grožnjami, denimo pri odkrivanju eksplozivnih sredstev ali pri proučevanju družbenih in psiholoških posledic terorizma. Novo področje sodelovanja so tudi okoljevarstvene težave, ki so posledica vojaških ali civilnih dejavnosti; z njimi se ukvarja odbor za izzive sodobne družbe, ki je bil pri NRC ustanovljen leta 2003.

Mirovne operacije

Več kot sedem let (vse do svojega umika iz sil SFOR in KFOR poleti 2003) je Rusija prispevala največji kontingent sil iz nečlanice Nata v mirovne sile na Balkanu z mandatom ZN in pod vodstvom Nata. Ruski vojaki so skupaj z vojaki Nata podpirali prizadevanja mednarodne skupnosti za graditev trajne varnosti in stabilnosti na tem območju.

Ruske mirovne sile so bile prvič nameščene v Bosno in Hercegovino januarja 1996, kjer so bile sestavni del mednarodne brigade v severnem sektorju in pristojne za obsežno območje, na katerem so dnevno patrolirali, opravljali varnostne preglede in pomagali pri splošni obnovi in humanitarnih nalogah, kot je vrnitev beguncev in razseljenih oseb na njihove domove.

Rusija je imela odločilno diplomatsko vlogo pri prizadevanjih za ustavitev konflikta na Kosovu, čeprav je zaradi zračnih napadov Nata na Kosovo leta 1999 prišlo do razhajanj. Ruske enote, ki so bile prvič nameščene junija 1999, so bile vse do svojega odhoda sestavni del Kforja in si prizadevale za vzdrževanje varnosti v mednarodnih brigadah v sektorjih na vzhodu, severu in jugu pokrajine, za izvajanje skupnih

pristojnosti pri upravljanju letališča v Prištini skupaj s kontingentom Nata, pristojnim za zračne premike, ter za zagotavljanje zdravstvene oskrbe na Kosovskem polju.

Tesno sodelovanje med Natom in Rusijo na Balkanu je bilo bistvenega pomena za izboljšanje odnosov in graditev zaupanja med rusko in zavezniško vojsko. Pridobljeno medsebojno zaupanje bi moralo zagotoviti trdne temelje za nadaljnje širjenje medvojaškega sodelovanja. Poleg tega je bil v NRC sprejet dogovor o splošnem konceptu za skupne mirovne operacije, ki razvija skupne pristope, vzpostavlja okvir za posvetovanja, načrtovanje in odločanje v kriznih razmerah in opredeljuje vprašanja, povezana s skupnim usposabljanjem in skupnimi vajami.

Odnos Nata z Ukrajino priznava pomen neodvisne, stabilne in demokratične Ukrajine in zavezanost te države k večjemu povezovanju z evropskimi in evroatlantskimi strukturami. To je bilo izraženo leta 1997 v Listini o posebnem partnerstvu, ki je uradna podlaga za posvetovanja med Natom in Ukrajino o vprašanih evroatlantske varnosti in s katero je bila ustanovljena Komisija Nata in Ukrajine (NUC), pristojna za usmerjanje skupnih dejavnosti.

Začetki odnosov med Natom in Ukrajino segajo v leto 1991, ko se je Ukrajina pridružila Severnoatlantskemu svetu za sodelovanje, in sicer takoj po osamosvojitvi z razpadom Sovjetske zveze. Težnje države po vključevanju v evroatlantske povezave so se kazale tudi pozneje, leta 1994, ko se je kot prva iz Skupnosti neodvisnih držav pridružila Partnerstvu za mir. Vse od takrat je Ukrajina svojo zavezanost k sodelovanju pri evroatlantski varnosti dokazovala s podporo Natu in njegovim zaveznicam pri operacijah ohranjanja miru in obvladovanja kriznih razmer.

Leta 1997 je bila za lažje sodelovanje ustanovljena ukrajinska misija pri Natu, istega leta pa tudi Informacijsko in dokumentacijsko središče Nata v Kijevu, ki skrbi za razlage o novem Natu in za spodbujanje koristi, ki izhajajo iz partnerstva med Natom in Ukrajino. Leta 1999 so v Kijevu odprli tudi Natov Urad za zveze, ki naj bi podprl prizadevanja Ukrajine za reformo obrambnega sistema in izboljšal njeno udeležbo v Partnerstvu za mir.

Nadaljnji koraki za poglobitev in razširitev odnosa med Natom in Ukrajino so bili storjeni novembra 2002 v Pragi, ko je bil sprejet akcijski načrt Nata in Ukrajine (*glej okence*).

Varnostno sodelovanje

Nato in Ukrajina dejavno sodelujeta pri ohranjanju varnosti in stabilnosti na evroatlantskem območju. Na Balkanu je tekom let Ukrajina prispevala pehotni bataljon, mehaniziran pehotni bataljon in helikoptersko eskadriljo v mirovne sile za Bosno in Hercegovino pod vodstvom Nata,

njene sile, napotene na Kosovo, pa so vključevale helikoptersko eskadriljo in številne pripadnike za skupni poljsko-ukrajinski bataljon. Dodaten dokaz odločenosti države, da prispeva k mednarodni stabilnosti, je zagotavljanje preletov za koalicijske sile, nameščene znotraj Mednarodnih varnostnih sil za pomoč (ISAF) v afganistanskem Kabulu, ki jim Nato poveljuje od avgusta 2003, vodilno vlogo pa imajo posamezne zaveznice. Ukrajina je napotila tudi 1800 pripadnikov v mednarodne sile pod vodstvom Poljske na enega od sektorjev mednarodnih stabilizacijskih sil v Iraku, ki vključujejo mirovne sile iz številnih članic in partneric Nata.

Podpora reformam

NATO in posamezne zaveznice dajejo nasvete in praktično pomoč Ukrajini in tako podpirajo njena prizadevanja za doseganje ambicioznih ciljev reform, ki jih določa akcijski načrt Nata in Ukrajine ter z njim povezani letni načrti za izpolnjevanje ciljev. Dela je sicer še veliko, toda napredek je dosežen. Zakonodajne pobude pomagajo pri polaganju temeljev za politične, gospodarske in obrambne reforme, oblikovanih pa je bilo tudi precej vladnih struktur, ki nadzirajo izvajanje in usklajevanje dela pri reformah.

Glavna prednostna naloga je obrambna reforma; na tem področju se lahko Ukrajina uči iz izkušenj in znanja članic Nata. V tem trenutku so prednostne naloge Ukrajine razviti nov varnostni koncept in novo vojaško doktrino ter dokončati obsežno oceno obrambnega sistema. Sodelovanje med Natom in Ukrajino je osredotočeno na krepitev demokratičnega in civilnega nadzora nad oboroženimi silami, izboljšanje interoperabilnosti s silami Nata in pomoč Ukrajini pri preoblikovanju njene velike, izredno težke in slabo opremljene strukture sil, ki jih je podedovala iz sovjetskih časov, v manjše, sodobne in učinkovitejše sile, ki bodo lahko zadovoljile potrebe po varnosti in tudi dejavno prispevale k evropski stabilnosti in varnosti.

Skupna delovna skupina za reformo obrambe omogoča posvetovanje in praktično sodelovanje pri zadevah, kot so oblikovanje obrambnega

proračuna in obrambno načrtovanje, zmanjševanje in preoblikovanje oboroženih sil, prehod iz naborniškega sistema v prostovoljno vojsko ter civilno-vojaški odnosi. Nato spodbuja tudi usposabljanje višjih častnikov na temo reforme obrambnega sistema in pomaga organizirati programe za prekvalificiranje odpuščenih pripadnikov ukrajinske vojske za lažji prehod v civilno življenje. Vojaški odbor z Ukrajino dopolnjuje delo skupne delovne skupine za obrambno reformo, tako da za različna področja zagotavlja strokovno znanje v podporo medvojaškemu sodelovanju z Ukrajino v okviru vojaškega delovnega načrta Nata in Ukrajine. Pomoč posameznih članic Nata pri projektih demilitarizacije za varno uničenje ukrajinskih zalog presežnih in zastarelih kopenskih min poteka prek posebnega sklada v okviru PzM.

Pri izboljšanju interoperabilnosti je Ukrajini v pomoč tudi sodelovanje v Partnerstvu za mir. Proces načrtovanja in ocenjevanja znotraj PzM namreč opredeljuje ključne zahteve za ustrezno obrambno načrtovanje, širok razpon dejavnosti in vojaških vaj znotraj PzM pa ukrajinskim pripadnikom omogoča pridobivanje praktičnih izkušenj iz sodelovanja s silami Nata.

Širše sodelovanje

Sodelovanje na področju civilnega kriznega načrtovanja in pripravljenosti na nesreče ima za Ukrajino neposredne praktične koristi. Glavna naloga je bila pomagati Ukrajini, katere zahodni deli so nagnjeni k hudim poplavam, da se bolje pripravi na tovrstne izredne razmere in da se učinkoviteje spopada z njihovimi posledicami. Vaje PzM, vključno s tisto, ki je potekala v Zakarpatju v Ukrajini septembra 2000, pomagajo preizkušati postopke reševanja. Članice in partnerice Nata pa so Ukrajini tudi pomagale pri odpravljanju posledic hudih poplav v letih 1995, 1998 in 2001.

Znanstveno sodelovanje z Ukrajino se je začelo leta 1991. Od takrat dalje pri sodelovanju v znanstvenih programih Nata Ukrajina zaostaja samo za Rusijo. Sodelovanje je še bolj zaživelo v okviru skupne delovne skupine za znanstveno in

okoljsko sodelovanje. Poleg uporabe znanstvenih dognanj za obrambo pred terorizmom in novimi oblikami groženj, kar je v skladu z novimi usmeritvami znanstvenega programa Nata, trenutne prednostne naloge Ukrajine glede sodelovanja na področju znanosti in tehnologije vključujejo informacijske tehnologije, celično biologijo in biotehnologijo, nove materiale in racionalno rabo naravnih virov.

Akcijski načrt Nata in Ukrajine

Akcijski načrt Nata in Ukrajine 2002 temelji na listini iz leta 1997, ki ostaja podlaga njihovih medsebojnih odnosov. Načrt zagotavlja strateški okvir za intenzivnejša posvetovanja o političnih, gospodarskih in obrambnih vprašanjih ter določa strateške cilje in prednostne naloge Ukrajine na njeni poti do polne vključitve v evroatlantske varnostne strukture. Načrt vsebuje skupaj dogovorjena načela in cilje, pokriva politična in gospodarska vprašanja, informacijska vprašanja, varnostna, obrambna in vojaška vprašanja, varstvo in varovanje podatkov ter pravna vprašanja.

Članice Nata podpirajo te reforme s pomočjo in nasveti. Toda breme izvajanja teh reform nosi Ukrajina, ki mora reforme dosledno izpeljati, če naj okrepi spoštovanje demokracije, pravne države, človekovih pravic in tržnega gospodarstva. Posebno pozornost je treba posvetiti tudi daljnosežni preobrazbi obrambnega in varnostnega sektorja.

Letni načrti za izpolnjevanje ciljev, ki vključujejo tako specifično ukrajinske ukrepe kot skupne ukrepe Nata in Ukrajine, pomagajo pri doseganju ciljev, določenih v akcijskem načrtu. Ocenjevalni sestanki potekajo dvakrat letno, vsako leto pa se objavi tudi poročilo o napredku.

Nekaj Natovih južnoevropskih držav članic meji na Sredozemlje in tako sta varnost in stabilnost v Sredozemlju za Zavezništvo izredno pomembni. Pravzaprav je varnost celotne Evrope tesno povezana z varnostjo in stabilnostjo sredozemskega območja.

Zato je Nato leta 1995 začel nov dialog s šestimi državami v južnem delu sredozemskega območja, in sicer Egiptom, Izraelom, Jordanijo, Mavretanijo, Marokom in Tunizijo. Alžirija se je v proces vključila februarja 2000. Namen sredozemskega dialoga, ki je sestavni del pristopa Zavezništva k varnosti na podlagi sodelovanja, je prispevati k varnosti in stabilnosti na tem območju, izboljšati medsebojno razumevanje in popraviti napačno podobo o Natu v državah dialoga. Dialog dopolnjuje druge sorodne, vendar drugačne mednarodne pobude, kot sta npr. pobuda Evropske unije in OVSE.

Politični dialog in praktično sodelovanje

Dialog zagotavlja politični dialog in praktično sodelovanje z državami udeleženkami. Vsem sredozemskim partnericam je na voljo enaka podlaga za razpravo in skupne dejavnosti, vendar pa je raven udeležbe na lastno željo različna od države do države.

Politični dialog sestavljajo redne dvostranske politične razprave na ravni veleposlanikov. So priložnost za izmenjavo mnenj o raznovrstnih vprašanjih, ki se nanašajo na varnost v

Sredozemlju in razvoj dialoga v prihodnosti. Na večstranskih srečanjih Severnoatlantskega sveta s sedmimi državami dialoga predstavijo dejavnosti Nata in izmenjajo mnenja o aktualnih dogodkih. Ta srečanja po navadi sledijo vrhunskim srečanjem Nata, srečanjem ministrov ali pa potekajo ob posebnih priložnostih. Na primer, 23. oktobra 2001 je potekalo srečanje s sredozemskimi partnericami o odzivu Nata na teroristične napade 11. septembra.

Praktično sodelovanje je organizirano prek letnega programa dela, ki vključuje povabila predstavnikom držav dialoga za udeležbo na tečajih v Natovi šoli v nemškem Oberammergauu in na Natovi Akademiji za obrambo v Rimu. Tečajji so organizirani na temo ohranjanja miru, nadzora nad orožjem, varstva okolja, civilno-vojaškega sodelovanja v civilnih kriznih razmerah in evropskega varnostnega sodelovanja.

Druge dejavnosti vključujejo obiske oblikovalcev stališč, akademikov, novinarjev in parlamentarcev iz držav dialoga v Natu. Poleg tega dialog prek znanstvenega programa Nata spodbuja sodelovanje na področju znanosti. Od leta 2000 je v znanstvenih dejavnostih, ki jih je sponzoriral Nato, sodelovalo več kot 800 znanstvenikov iz držav dialoga.

Bolj operativni vidiki vojaške razsežnosti programa predstavnikom iz držav dialoga zagotavljajo možnosti za opazovanje vaj PzM, udeležbo na seminarjih in delavnicah, ki jih

organizirajo strateška poveljstva, ter obiske na vojaškem sedežu Nata. Stalne mornariške sile Nata v Sredozemlju obiskujejo pristanišča v državah dialoga. Leta 2002 je 300 predstavnikov iz držav dialoga sodelovalo pri več kot 50 različnih dejavnostih, organiziranih v okviru vojaškega programa, ki ga ponuja Nato.

V preteklosti so tri sredozemske partnerice – Egipt, Jordanija in Maroko – prispevale k mirovnim misijam na Balkanu pod vodstvom Nata. Maja 2002 so le še maroški vojaki služili v enotah SFOR in KFOR.

Razvijajoč se proces

S stališča udeležbe in vsebine se dialog širi. Zaradi te prilagodljivosti se njegova vsebina lahko razvija in število njegovih partneric povečuje. Z leti so politične razprave postale pogostejše in bolj zagrete. Od začetka dialoga se je praktično sodelovanje zelo razširilo in zdaj obsega večino dejavnosti, v katerih sodelujejo druge partnerske države.

Z ustanovitvijo Skupine za sredozemsko sodelovanje leta 1997 je dialog dobil nov zagon in dinamiko. Je forum za izmenjavo stališč med članicami Nata in državami dialoga o varnostnem položaju v Sredozemlju in nadaljnjem razvoju dialoga. Na vrhu v Washingtonu leta 1999 so bili sprejeti nadaljnji koraki za okrepitev politične in praktične razsežnosti dialoga ter tako povečali možnosti večjega sodelovanja na področjih, na katerih

lahko Nato prinese dodano vrednost, zlasti na vojaškem področju in na drugih področjih, za katera so države dialoga izrazile svoje zanimanje.

Po 11. septembru so se Nato in države sredozemskega dialoga pogosteje sestajali na posvetovanjih s Severnoatlantskim svetom, tako posamično kot skupinsko. Na vrhu v Pragi novembra 2002 je bila napovedana nadgradnja te pobude. Voditelji Zaveznitva so se dogovorili o svežnju ukrepov, ki bi povečali politično in praktično razsežnost dialoga ter tako postavili krepitev in poglobljanje teh odnosov Zaveznitva v ospredje.

Ti ukrepi vključujejo rednejši in učinkovitejši posvetovalni proces, opredelitev bolj usmerjenih dejavnosti in prirojen pristop do sodelovanja. Poleg poglobljanja obstoječih področij sodelovanja so bila predlagana tudi nova. Mednje spadajo posebej izbrane dejavnosti za izboljšanje sposobnosti držav v dialogu, da prispevajo k tistim operacijam odzivanja na krizne razmere pod vodstvom Nata, ki ne spadajo v okvir 5. člena, obrambna reforma in obrambna ekonomija, posvetovanje o terorizmu in o varnosti na mejah ter obvladovanje naravnih nesreč. Uresničevanje teh ukrepov bo pomagalo spremeniti naravo odnosa med Natom in državami dialoga. Poleg tega se pripravljajo tudi možnosti za ambicioznejši in razširjen okvir sredozemskega dialoga, ki naj bi bile na voljo pravočasno za naslednje vrhunsko zasedanje Nata leta 2004 v Carigradu.

Eden najpomembnejših vidikov preoblikovanja Nata je bil odločitev o izvajanju operacij v podporo miru in za obvladovanje kriznih razmer na evroatlantskem območju in tudi zunaj njega. Na Balkanu, kjer je NATO prvič deloval leta 1995, so bili nestabilnost in spori neposreden izziv varnostnim interesom članic Nata ter širšemu evropskemu miru in stabilnosti. Pozneje je s svojim delovanjem v mirovnih operacijah v Afganistanu Zavezništvo dokazalo, da se je pripravljeno lotiti varnostnih izzivov tudi zunaj svojega tradicionalnega območja delovanja.

Zaradi udeležbe Nata v tovrstnih prizadevanjih je bilo treba tudi okrepiti stike in sodelovanje z državami nečlanicami Nata, ki so prispevale svoje enote, in drugimi organizacijami. To kaže na vzorec varnostnega sodelovanja, ki ga potrebujemo danes, ko so tesni delovni odnosi z mednarodnimi in nevladnimi organizacijami ter z državami nečlanicami Nata, kot so denimo udeleženske Partnerstva za mir, ključnega pomena.

Bosna in Hercegovina

Med letoma 1992 in 1995 je Nato najprej podpiral prizadevanja ZN za ustavitev vojne v Bosni (*glej tudi 4. poglavje*), šest dni po podpisu Daytonskega mirovnega sporazuma 14. decembra 1995 pa je z mandatom ZN v Bosno in Hercegovino napotil večnacionalne Sile za uresničitev (IFOR), ki naj bi uresničevale vojaške vidike mirovnega sporazuma. Njihova naloga je bila zagotoviti konec sovražnosti, v državi, razdejani od vojne, ločiti oborožene sile dveh na novo nastalih entitet – Federacije Bosne in Hercegovine ter Republike srbske – pri čemer so morale premakniti svoje enote in težko oborožitev na dogovorjena mesta, ter prenesti ozemlje med obema entitetama. Ifor je svoje delo dokončal v enem letu, potem pa so ga decembra 1996 zamenjale manj številčne Stabilizacijske sile (SFOR).

Poleg odvratanja ponovnega začetka sovražnosti in spodbujanja razmer, v katerih bi se lahko nadaljeval mirovni proces, so nalogo Sforja razširili, tako da je vključevala podporo civilnim agencijam, ki so sodelovale v prizadevanjih mednarodne skupnosti za graditev trajnega miru v BiH. Mirovne enote pomagajo beguncem in razseljenim osebam pri vračanju na njihove domove in prispevajo k preoblikovanju bosanske vojske. Sfor je dejaven tudi pri iskanju in izročanju vojnih zločincev Mednarodnemu kazenskemu sodišču za nekdanjo Jugoslavijo v Haagu.

Z izboljšanjem varnostnih razmer se je postopno zmanjševalo tudi število vojakov. Spomladi 2004 je imel Sfor okoli 7000 pripadnikov, kar je precej manj od 60 000, kolikor jih je bilo v lforju, kar seveda kaže na napredek Bosne in Hercegovine pri zagotavljanju trajnega miru. V tem trenutku proučujejo možnosti glede prihodnje velikosti in strukture Sforja, vključno z morebitno prekinitvijo operacije do konca 2004 s prehodnimi silami, ki bi lahko bile tudi pod vodstvom EU, čeprav bo Nato svojo navzočnost v državi ohranil.

Kosovo

V letu 1998 je odprt konflikt v tej jugoslovanski pokrajini, v kateri je prebivalstvo pretežno albansko, prisilil več kot 300 000 ljudi, da so pobegnili s svojih domov. Beograd se ni zmenil za ponavljajoče se mednarodne zahteve za umik srbskih sil, sodelovanje pri ustavitvi nasilja in omogočanje vračanja beguncev. Ko je Nato oktobra 1998 zagrozil z zračnimi napadi, je predsednik Slobodan Milošević pristal na zahteve in zračni napad je bil odpovedan. Organizacija za varnost in sodelovanje v Evropi (OVSE) je poslala svoje opazovalce, medtem ko je Nato opravljal nadzor iz zraka in v Nekdanjo jugoslovansko republiko Makedonijo* napotil vojaško namensko silo, ki je bila v pripravljenosti, da evakuira opazovalce OVSE, če bi bili zaradi obnovitve spopadov v nevarnosti.

Nasilje se je ponovno razplamtelo na začetku leta 1999. Srbske sile so povečale intenzivnost svojih operacij. Poglobljena in večkratna diplomatska prizadevanja za rešitev konflikta so bila neuspešna in opazovalci OVSE so se marca umaknili. Nekaj dni pozneje so zavezniki kot zadnjo preostalo možnost začeli z zračnimi napadi na tarče v Zvezni republiki Jugoslaviji. Potrebni je bilo 78 dni zračnih napadov, da so Miloševićev režim prisilili k ustavitvi zatiranja in upoštevanju zahtev mednarodne skupnosti. Nato je ostal enoten in napadal zgolj režim in vojaške cilje ter si prizadeval za čim manj civilnih žrtev. Hkrati so zavezniške sile pomagale lajšati krizo z begunci v sosednji Albaniji in Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji*, ko je število albanskih beguncev s Kosova na vrhuncu doseglo 445 000 v prvi in 330 000 v drugi državi. Poleg tega naj bi jih bilo po prepričanjih okrog 400 000 razseljenih po notranjosti Kosova.

S sklenitvijo Vojaško-tehničnega sporazuma med Natom in jugoslovanskimi poveljniki so bile na Kosovo z mandatom ZN napotene Sile za Kosovo (KFOR), ki jih je vodil Nato. Njihova naloga je bila odvracati obnovljene sovražnosti, vzpostaviti varno okolje in razorožiti Osvobodilno vojsko Kosova (OVK) ter podpreti mednarodna humanitarna prizadevanja in delo Misije ZN za začasno upravo na Kosovu (UNMIK).

Na vrhuncu je Kfor štel skupaj 43 000 pripadnikov, postopoma pa se je njihovo število prepolovilo. Junija 2003 so Kfor sestavljali pripadniki iz večine članic Nata, 15 partnerskih držav in treh drugih držav, in sicer Argentine, Maroka in Nove Zelandije.

Po obvezi OVK o razpustitvi je Kfor zbral in uničil precej lahkega orožja ter pomagal zgraditi Zaščitne sile za Kosovo; gre za lokalne sile za civilne nesreče, ki delujejo pri UNMIK-u in so pod vsakodnevnim nadzorom Kforja. Enote Kforja patrolirajo tudi na kosovskih mejah in mejnih prehodih ter stražijo pomembna območja. Veliko pripadnikov varuje srbsko prebivalstvo, ki se je vrnilo na Kosovo.

V tesnem sodelovanju z misijo UNMIK Kfor pomaga graditi varno okolje, v katerem lahko vsi državljani ne glede na svojo etnično pripadnost živijo v miru in ki z mednarodno pomočjo spodbuja rast demokracije. To bo težka in dolgoročna naloga, toda civilna obnova poteka in lokalni prebivalci so že deležni določene mere varnosti in normalnega življenja.

Južna Srbija

Na začetku leta 2001 so Nato, Evropska unija in OVSE začeli izvajati skupno strategijo za preprečevanje spora, ki naj bi pripomogla k mirnemu reševanju oboroženega spopada v južni Srbiji, ki je ogrožal stabilnost na tem območju. Težave so se začele proti koncu leta 2000 v dolini Preševe, kjer je številčna albanska skupnost ostala pod neposredno srbsko vlado ter ni imela ustreznih političnih in socialnih pravic. Lahko oboroženi albanski borci so začeli z vrsto napadov na srbske varnostne sile na varnostnem območju – pet kilometrov široko tamponsko cono vzdolž notranje meje med Kosovom in Srbijo, na katero jugoslovanska vojska ni imela dostopa in ki so jo nadzirale kosovske sile pod vodstvom Nata v skladu s pogoji iz Vojaško-tehničnega sporazuma,

sklenjenega med Zavezništvom in jugoslovansko vojsko.

Hitro naraščajoči konflikt je pomenil resno varnostno tveganje s takojšnjimi posledicami za Kosovo. Potrebna je bila politična odločitev tako za zagotavljanje večjih pravic etničnim Albancem na jugu Srbije kot za ohranjanje ozemeljske celovitosti in suverenosti Zvezne republike Jugoslavije.

Spomladi 2001 je po vrsti stikov na visoki ravni med Natom in novo jugoslovansko vlado v Beogradu Nato privolil v postopno zmanjšanje varnostnega območja in omogočil jugoslovanski vojski vnovičen prevzem nadzora nad tem območjem. V zameno je morala vlada v Beogradu uvesti celo vrsto ukrepov za dvigovanje zaupanja, kar je sčasoma prepričalo albanske borce, da so maja odložili orožje. Skupina Nata, ki jo je spremljal predstavnik EU, je pomagala pri pogajanjih o premirju in pri vzpostavitvi neposrednega komuniciranja med srbskimi oblastmi in oboroženimi skupinami etničnih Albancev.

Sprejeta je bila cela vrsta ukrepov za hitrejše vključevanje etničnih Albancev v politične in

upravne strukture v regiji ter za vračanje beguncev. Njihovo uresničevanje je spremljala mednarodna skupnost in pri tem tudi pomagala. OVSE je pripravila program za usposabljanje večletnih policijskih enot, ki so bile nameščene po pretežno albanskih vaseh, prej v rokah upornikov, in so pomagale izvesti lokalne volitve avgusta 2002 za pravičnejšo in enakopravno zastopanost etničnih skupin.

Nekdanja jugoslovanska republika Makedonija*

Natove sile so na zahtevo makedonske vlade prevzele jasno določene naloge za obvladovanje kriznih razmer v Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji*. Notranji nemiri so izbruhnili spomladi 2001, ko so se uporniki uprli oblasti. Nato je obsodil napade upornikov in poostri nadzor nad mejo s Kosovom, vlado pa pozval, da začne z ustavnimi reformami za rešitev pritožb etničnih Albancev; pri vsem tem je generalni sekretar Nata odigral ključno vlogo.

Junija je Nato ugodil uradni zahtevi za vojaško pomoč pri demilitarizaciji tako imenovane Nacionalne osvobodilne vojske etničnih Albancev pod pogojem, da se uveljavi premirje in

da se strani dogovorita o mirovnem načrtu. Okvirni sporazum je bil pripravljen avgusta in to je odprlo pot 3500 pripadnikom Nata, ki so prišli na 30-dnevno operacijo razoroževanja oboroženih skupin etničnih Albancev.

Konec septembra so po tej nalogi Nato prosili, da v državi obdrži manjše sile, ki bi prispevale k varovanju opazovalcev EU in OVSE, ki so spremljali uresničevanje okvirnega sporazuma. V tej operaciji je sodelovalo približno 700 pripadnikov Nata, ki so se pridružili majhnemu kontingentu sil Nata, ki so že bile nameščene v državi in so zagotavljale zveze in logistično podporo enotam KFOR. Operacija Nata je bila končana marca 2003, ko so bile pristojnosti nad nalogo predane Evropski uniji na podlagi sporazumov, sklenjenih med Natom in EU, o uporabi vojaških sredstev in zmogljivosti Nata v operacijah pod vodstvom EU (glej 2. poglavje). 15. decembra 2003 je bila zaradi uspešne stabilizacije razmer vojaška operacija pod vodstvom EU končana in namesto nje zdaj poteka operacija civilne policije EU.

Afganistan

Avgusta 2003 je Nato prevzel odgovornost za Mednarodne varnostne sile za pomoč (ISAF) IV v Afganistanu, da bi pomagal prehodni afganistanski vladi pri ustvarjanju varnega okolja za prebivalce Kabula in okoliškega območja. Država poskuša okrevati po dveh desetletjih državljanske vojne in nedavne uničujoče vladavine talibanov, ki so dajali zatočišče teroristom.

Sile ISAF so mednarodne sile z mandatom ZN, ki so bile oblikovane konec leta 2001. Prvo misijo je vodilo Združeno kraljestvo, sestavljena pa je bila iz enot drugih držav, po večini članic Nata. Sile ISAF II je nato vodila Turčija, sile ISAF III skupaj Nemčija in Nizozemska. Prvotni mandat je sile ISAF omejeval na operacije v Kabulu in na okoliškem območju, toda oktobra 2003 je resolucija Varnostnega sveta ZN omogočila razširitev območja delovanja.

Nato je privolil v razširitev območja delovanja v Afganistanu, še posebej s pomočjo začasnih namestitev sil zunaj Kabula in prevzemom vojaškega poveljstva nad precejšnjim številom ekip za regionalno obnovo, ki pomagajo pri stabilizaciji posameznih regij. Z začetno pomočjo ekipe pod nemškim vodstvom v Kunduzu bo ISAF počasi širil svojo vlogo pri podpori drugih ekip za regionalno obnovo. S tem ko mednarodna skupnost Afganistancem pomaga znova zgraditi njihovo državo, se v Afganistanu pojavljajo številni resni izzivi. Nato se je obvezal, da bo v Afganistanu ostal, dokler ga bodo tam potrebovali. Do naslednjega vrhunškega srečanja Nata v Carigradu 2004 je treba pripraviti obsežno strategijo za delovanje Nata v Afganistanu, in sicer v tesnem posvetovanju z drugimi mednarodnimi organizacijami in prehodno afganistansko vlado.

Vsaka država je dolžna imeti načrte na nacionalni ravni za ravnanje v kriznih razmerah, kot so npr. nesreče z razlitjem kemičnih ali strupenih snovi, plazovi, poplave, potresi ali teroristični napadi. Vendar pa nesreče, civilizacijske ali naravne, ne poznajo državnih mej, zato sta sodelovanje in načrtovanje na mednarodni ravni nepogrešljivi.

Sodelovanje med članicami Nata že vrsto let poteka na področju civilnega kriznega načrtovanja, nedavno pa je bilo to sodelovanje razširjeno na partnerske države in veliko je bilo doseženega pri organiziranju virov za ravnanje v kriznih razmerah na evroatlantskem območju.

Usklajevanje v Natu

Učinkovito ukrepanje ob nesrečah zahteva uskladitev prevoznih zmogljivosti, zdravstvene oskrbe, zvez, zmogljivosti za odzivanje na nesreče in drugih civilnih virov. NATO je odigral ključno vlogo pri usklajevanju načrtovanja med svojimi članicami in tako zagotovil, da bodo načrti delovali in da bodo viri, od katerih so načrti odvisni, na razpolago.

Mehanizem, ki se v Natu uporablja za usklajevanje načrtovanja na tem področju, je sestavljen iz vrste tehničnih načrtovalnih odborov in pododborov, katerih delo usmerja Višji odbor za civilno krizno načrtovanje. Na sestankih teh organov se redno srečujejo strokovnjaki nacionalnih vlad, gospodarstev in vojsk, da uskladijo načrtovanje glede evropskega prevoza po kopnem, čez oceane, civilnega letalstva, prehrane in kmetijstva, industrijske proizvodnje in zalog, pošte in telekomunikacije, zdravstvene oskrbe, civilne zaščite ter proizvodnje in zalog nafte.

Razširjeno sodelovanje

Danes so izkušnje in strokovno znanje Nata na področju civilnega kriznega načrtovanja na voljo

širšemu krogu in hkrati črpajo iz znanja in zmogljivosti drugih držav, ki sodelujejo v Evroatlantskem partnerskem svetu. Partnerske države so vse dejavneje vključene v konkretne oblike sodelovanja pri delu načrtovalnih odborov in pododborov in tako je bil leta 1998 ustanovljen Evroatlantski center za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah (*glej okence*).

Civilno krizno načrtovanje je tudi pomemben vidik splošnih programov sodelovanja s partnerskimi državami in zdaj pomeni največji nevojaški del dejavnosti v okviru PzM. Takšne dejavnosti vključujejo seminarje, delavnice, urjenje in usposabljanje, pri katerih se srečujeta vojaško in civilno osebje iz lokalnih, regionalnih in nacionalnih organov. Druge mednarodne organizacije, npr. Urad ZN za usklajevanje humanitarnih zadev in Visoki komisariat ZN za begunce, Mednarodna agencija za jedrsko energijo in Evropska unija, so pomembni udeleženci v teh dejavnostih tako kot tudi nevladne organizacije za zaščito in reševanje.

Zaradi dogodkov 11. septembra je postalo sodelovanje pri pripravi na morebitne teroristične napade s kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim orožjem nujno. Partnerski akcijski načrt proti terorizmu, sprejet na vrhu v Pragi novembra 2002, spodbuja izmenjavo informacij in sodelovanje pri načrtovanju civilnih kriznih

razmer za ugotavljanje tveganj in zmanjševanje ranljivosti civilnega prebivalstva ob morebitnem terorizmu in uporabi orožja za množično uničenje. Nato in njegove partnerice sestavljajo seznam zmogljivosti vsake države, ki bi bile na voljo ob takem napadu. Poleg tega je bil pripravljen tudi akcijski načrt za civilno krizno načrtovanje kot pomoč nacionalnim organom pri izboljšanju njihove civilne pripravljenosti na morebitne teroristične napade s kemičnim, biološkim, radiološkim in jedrskim orožjem.

Potekajo tudi razgovori o vlogi in zmogljivostih Nata in Evropske unije pri civilnem kriznem načrtovanju.

Evroatlantska zmogljivost odzivanja na nesreče

Potreba po bolj usklajeni evroatlantski zmogljivosti odzivanja na nesreče je na predlog Rusije pripeljala do ustanovitve Evroatlantskega centra za usklajevanje ukrepanja ob nesrečah na sedežu Nata junija 1999. Center je središče za izmenjavo informacij in usklajuje ukrepanje ob nesrečah na evroatlantskem območju med članicami in partnerskimi državami. Prav tako tudi organizira večje vaje iz civilnih kriznih razmer, ki preizkušajo odzive na simulirane naravne in civilizacijske nesreče.

Center je prispeval tudi k humanitarnim operacijam med krizo kosovskih beguncev in je opravil dragoceno delo ob velikih poplavah v Ukrajini, Romuniji, na Madžarskem, v Albaniji in na Češkem, ob potresu v Turčiji leta 1999, ob gozdnih požarih v Nekdanji jugoslovanski republiki Makedoniji* ter ob izjemnih vremenskih razmerah v Ukrajini in Moldovi.

Center tesno sodeluje z agencijami ZN, ki igrajo ključno vlogo pri ukrepanju ob

mednarodnih nesrečah – Uradom ZN za usklajevanje humanitarnih zadev in Uradom visokega komisarja ZN za begunce – ter drugimi organizacijami.

Države spodbuja k razvijanju dvostranskih ali večstranskih dogovorov o reševanju vprašanj, kot so predpisi o vizumih, prehodi čez mejo, sporazumi o tranzitu, carinski postopki in status osebja. S takšnimi ukrepi se izognemo birokratskim zamudam pri pošiljanju pomoči in ekip na dejansko prizorišče nesreče.

Dosežen je bil tudi dogovor o Evroatlantski enoti za ukrepanje ob nesrečah, ki jo sestavlja mešanica nacionalnih elementov in ki se popolni po potrebi in pošlje na kraj nesreče.

Dva ločena programa omogočata znanstvenikom in strokovnjakom redno skupno delo pri reševanju težav v skupnem interesu: civilni znanstveni program Natovega odbora za znanost ter okoljski in družbeni program Odbora za proučevanje izzivov sodobne družbe. Mreže, vzpostavljene s takim sodelovanjem, ki je tudi sicer tradicionalno med znanstveniki in je prvi pogoj za napredek znanosti, izpolnjujejo tudi politični cilj večjega razumevanja in graditve zaupanja med skupnostmi različnih kultur in tradicij.

Program za znanost, ki obstaja že 45 let, so pred kratkim preusmerili, tako da je zdaj osredotočen izključno na prednostne raziskovalne teme pri obrambi pred terorizmom ali pri spopadanju z drugimi varnostnimi grožnjami. V skladu s pobudami Zavezništva za upiranje novim grožnjam je zdaj v civilnem znanstvenem programu Nata poudarek na njegovi podpori sodelovanju pri temah na teh področjih. Zaradi te korenite spremembe so izbrali novo ime programa, ki se zdaj imenuje program Nata za "Varnost prek znanosti".

Odbor Nata za proučevanje izzivov sodobne družbe rešuje težave, povezane z okoljem in družbo, tako da nacionalne agencije pritegne k sodelovanju pri poskusnih študijah s teh področij.

Odbor je pred kratkim določil številne ključne cilje, povezane z varnostjo, ki bodo usmerjali njegovo delo v prihodnje. Program spodbuja sodelovanje med Natom in partnerskimi državami pri reševanju težav v skupnem interesu.

Poleg spodbujanja ključnih dejavnosti sodelovanja med znanstveniki in strokovnjaki iz Nata in partnerskih držav posebne pobude obeh odborov spodbujajo sodelovanje z znanstvenimi in okoljskimi skupnostmi v Rusiji, Ukrajini in državah sredozemskega dialoga.

Znanost za varnost, stabilnost in solidarnost

Začetki Natovega programa za znanost segajo v petdeseta leta, ko so napredku v znanosti in tehnologiji pripisovali velik pomen za prihodnost atlantske skupnosti. Tako je nastal program za spodbujanje znanstvenega sodelovanja, s čimer je bila za naslednjih 40 let zagotovljena podpora sodelovanju med znanstveniki v državah Nata in postavljeni visoki standardi odličnosti v znanosti.

Od začetka devetdesetih let dalje, torej po koncu hladne vojne, je program postopoma odpiral vrata nečlanicam. Do leta 1999 so ga povsem preoblikovali, tako da je zagotavljal podporo

sodelovanju med znanstveniki iz članic Nata in partnerskih držav ali držav sredozemskega dialoga. Povsem jasno so v ospredje postavili spodbujanje napredka in miru s povezovanjem znanstvenikov iz teh nekdanjih ločenih skupnosti.

Z letom 2004 je bila zaradi nove grožnje terorizma in drugih groženj varnosti v sodobnem svetu uvedena še ena korenita sprememba programa. Program bo v prihodnje podpiral sodelovanje samo na dveh prednostnih raziskovalnih področjih: obramba pred terorizmom in upiranje drugim grožnjam varnosti.

Cilj novega programa Varnost prek znanosti je prispevati k varnosti, stabilnosti in solidarnosti med državami z uporabo znanosti pri reševanju težav. Sodelovanje, stiki in krepitev sposobnosti so sredstva, s katerimi dosežemo ta cilj. Znanstvenikom v državah članicah, partnerskih državah in državah sredozemskega dialoga so na voljo različne vrste štipendij za sodelovanje na prednostnih raziskovalnih področjih. Štipendije so na voljo tudi kot pomoč partnerskim državam pri vzpostavljanju osnovne infrastrukture za računalniške mreže.

Civilna znanost se je zaradi svoje univerzalnosti in sposobnosti vzpostavljanja novih in izredno

Virtualna svilena avtocesta

Z delom pri največjem in najambicioznejšem projektu v okviru Natovega Programa za znanost so začeli oktobra 2001. Projekt se imenuje Virtualna svilena avtocesta (Virtual Silk Highway) – po veliki svileni cesti, ki je povezovala Evropo in Daljni vzhod ter tako spodbujala izmenjavo blaga, znanja in idej – in je akademskim in znanstvenim skupnostim v osmih državah južnega Kavkaza in osrednje Azije zagotovil računalniške mreže in dostop do medmrežja.

Armenija, Azerbajdžan, Gruzija, Kazahstan, Kirgizistan, Tadžikistan, Turkmenistan in Uzbekistan ležijo na obrobju evropske medmrežne arene in si zaradi svoje stopnje razvoja v bližnji prihodnosti ne bodo mogli privoščiti optičnih zvez.

S tem Natovim projektom zdaj stroškovno učinkovita in najsodobnejša satelitska tehnologija povezuje znanstvene in akademske kroge sodelujočih držav z medmrežjem prek skupnega satelitskega snopa. Nato financira satelitsko pasovno širino in namestitev devetih satelitskih krožnikov – osem manjših, povezanih z enim večjim v Hamburgu v Nemčiji kot evropskim vozlov. Drugi sofinancerji prispevajo v naravi. Leta 2003 je bila sprejeta odločitev o razširitvi mreže Virtualne svilene avtoceste v Afganistan z namestitvijo zemeljske satelitske postaje v Kabulu.

učinkovitih mednarodnih mrež izkazala za izjemno učinkovito gonilno silo mednarodnega dialoga. Talent, zbran na takih znanstvenih mrežah, lahko uporabimo pri nastajajočih grožnjah, ki pretijo Zavezništvu. Znanost je hkrati sredstvo za iskanje odgovorov na kritična vprašanja in način povezovanja držav.

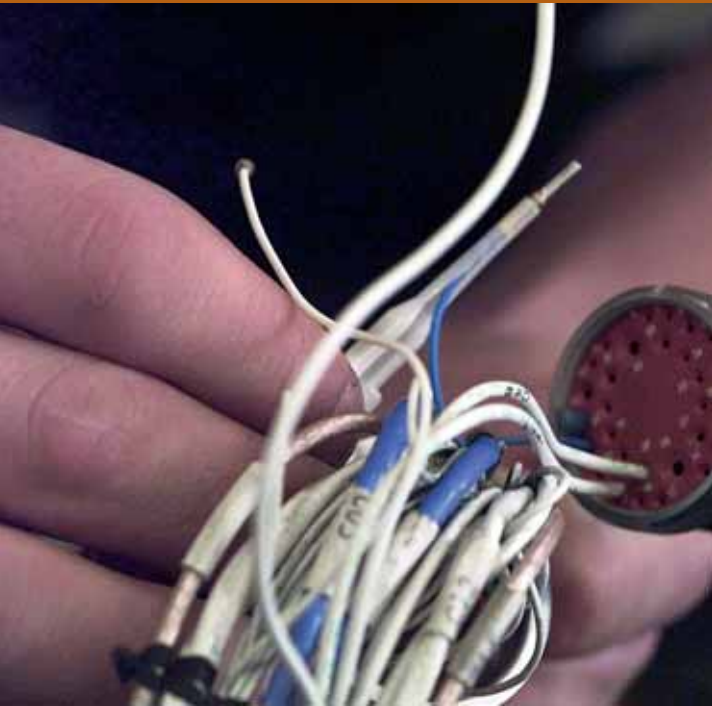
Spopadanje z izzivi sodobne družbe

Odbor za proučevanje izzivov sodobne družbe je bil ustanovljen leta 1969, da bi se odzval na skrb vzbujajoča vprašanja o okolju. Odbor je edinstven forum za izmenjavo znanja in izkušenj o tehničnih, znanstvenih in političnih vidikih družbenih in okoljskih zadev na civilnem in vojaškem področju med strokovnjaki različnih nacionalnih agencij.

Projekti pod pokroviteljstvom odbora spodbujajo sodelovanje pri reševanju težav, ki vplivajo na okolje in kakovost življenja, na primer onesnaževanje okolja, onesnaževanje s hrupom, težave velikih mest, oskrba z energijo, zdravje ljudi in okoljski problemi, povezani z obrambo. Pri slednjem najpogosteje obravnavajo vprašanja glede ponovne uporabe zemljišč, ki so jih prej uporabljali v vojaške namene, metodologije čiščenja ter varstva okolja, na primer v zvezi z naftovodi.

Delo odbora temelji na decentraliziranih dejavnostih, ki vključujejo sodelovanje pri poskusnih študijah, projektih, delavnicah in seminarjih, za katere sredstva v celoti priskrbijo države same. Vodstvo in odgovornost za načrtovanje in usklajevanje dela prevzame ena ali več držav. V zadnjih letih so dejavnosti razširili, tako da zajemajo tudi delavnice in nove študije s temami, ki so še posebej zanimive za partnerske države.

Odbor si je tudi zastavil veliko glavnih ciljev, ki bodo usmerjali njegovo prihodnje delo in vključujejo: zmanjšanje vpliva vojaških dejavnosti na okolje, izvajanje regionalnih študij skupaj s čezmejnimi dejavnostmi, preprečevanje konfliktov zaradi pomanjkanja virov, reševanje novih nevarnosti za okolje in družbo, ki bi lahko povzročile gospodarsko, kulturno in politično nestabilnost, ter obravnavanje netradicionalnih groženj varnosti.

Ranljivost medsebojno povezane družbe

Zaradi vedno večje medsebojne povezanosti na vseh ravneh je družba danes ranljivejša kot včasih. Bolj odprta globalna skupnost, zahtevnejši tehnološki sistemi, vedno večja odvisnost od elektronskih informacijskih in komunikacijskih sistemov, prepleteni sistemi za proizvodnjo in dobavo hrane, medsebojno povezani in vedno bolj zgoščeni prevozni sistemi – zaradi vsega tega se ranljivost pojavlja v novih in spreminjajočih se oblikah. Hude motnje lahko, na primer, povzroči izpad telekomunikacij in dobave električne energije za daljši čas. Po 11. septembru 2001 smo postali bolj zaskrbljeni zaradi netradicionalnih terorističnih groženj, kot so biološki napadi ali kibernetna vojna.

Ohranjanje varnosti in zaščita družbe pred najrazličnejšimi izzivi zahtevata sodelovanje in usklajenost med različnimi agencijami na številnih področjih na nacionalni in mednarodni ravni. Temu smo bili priča ob kampanji proti terorizmu pod vodstvom ZDA, ki je obsegala ne le vojaško sodelovanje, ampak tudi diplomatsko, finančno, gospodarsko, obveščevalno, carinsko in policijsko sodelovanje.

Marca 2001 se je začelo delo pri kratkoročnem projektu pod pokroviteljstvom Odbora za proučevanje izzivov sodobne družbe, katerega cilj je pregledati skupne izzive in opredeliti področja večjega mednarodnega sodelovanja, da bi zmanjšali stopnjo ranljivosti zapletenih, soodvisnih sistemov, ki so ključnega pomena za delovanje sodobne družbe. V tem projektu je prevzela vodilno vlogo Norveška, pri njem pa sodelujejo še Danska, Gruzija, Litva, Madžarska, Moldova, Poljska, Romunija, Švedska, Švica, Turčija, Ukrajina, Združene države in Združeno kraljestvo.

NATO ni nadnacionalna, ampak medvladna organizacija. Je zavezništvo neodvisnih in suverenih držav, ki so se združile zaradi skupne varnosti in obrambe skupnih vrednot. Odločitve se sprejemajo soglasno.

Za lažje posvetovanje vsako članico na Natovem političnem sedežu v Bruslju zastopa stalna delegacija, ki jo vodi stalni predstavnik in katere član je vojaški predstavnik. Oba imata svoje civilne in vojaške svetovalce, ki zastopajo svojo državo v različnih odborih Nata.

V Natu sta bili ustanovljeni ločeni civilni in vojaški strukturi, ki pokrivata politični in vojaški vidik dela Zavezništva. Obe strukturi podpirata Severnoatlantski svet, najvišji organ za sprejemanje odločitev v Natu.

Konsenz in soglasje

Zavezništvo temelji na skupni obveznosti za praktično, medsebojno sodelovanje pri obrambnih in varnostnih vprašanjih. Nato nima nobenih postopkov za glasovanje, saj se odločitve sprejemajo s konsenzom ali soglasno. To pomeni, da je politično posvetovanje ključni del pri sprejemanju odločitev. Vse organe Nata sestavljajo predstavniki članic, katerih vloga je zastopati stališča svoje države pred drugimi zaveznicami in poročati svojim vladam o stališčih drugih zaveznic.

Medtem ko je politično posvetovanje v Natu bistvena sestavina pri obvladovanju kriznih razmer in ga torej pogosto povezujemo z napetostjo in težavami, je hkrati tudi nekaj povsem vsakdanjega in članicam omogoča, da proučijo možnosti za sklenitev dogovora in snovanje dolgoročnih politik. Posvetovanje ima več oblik. Lahko vključuje le izmenjavo informacij in mnenj; sporočila o preteklih ali prihodnjih dejanjih ali odločitvah vlad, ki bi lahko vplivale na interese drugih zaveznic; vnaprejšnje opozarjanje na dejanja ali odločitev vlad, kar daje

možnost, da jih drugi lahko komentirajo ali podprejo; razprave, katerih namen je doseči soglasje o politikah ali vzporednih ukrepih, ali posvetovanje, ki članicam omogoča, da se sporazumejo o kolektivnih odločitvah ali skupnem ukrepanju.

Posvetovanje nenehno poteka. Ker so vsi predstavniki članic zbrani na enem mestu – sedežu v Bruslju, se lahko na zahtevo katere koli članice ali pobudo generalnega sekretarja hitro sestanejo na posvetu. Sistem posvetovanja zagotavlja nenehen dialog in veliko priložnosti za razpravo in pojasnilo pomislekov.

Včasih se članice popolnoma strinjajo in pri sprejemanju odločitev ni nobenih težav. Včasih se večina strinja, ena ali več držav pa je drugačnega mnenja in takrat si prizadevajo zblížati svoja stališča, in če je treba, doseči kompromis. Lahko pa se seveda zgodi, da razhajanj v mnenjih ni mogoče premostiti. V takem primeru lahko posamezna članica sledi svojemu stališču. Nobeni članici ni treba ukrepati ali sprejemati odločitev proti svoji volji. Na splošno pa duh kompromisa, skupnih interesov in ciljev zagotavlja, da kljub različnim mnenjem po navadi najdejo dovolj skupnega za sporazumno rešitev. Ko Zavezništvo enkrat sprejme odločitev, ta pomeni skupno odločenost vseh udeleženih držav.

Civilna struktura Nata

Najpomembnejši organ za sprejemanje odločitev je Severnoatlantski svet. Pristojen je za sprejemanje vseh odločitev v Natu in je edini organ, ki je bil ustanovljen s Severnoatlantsko pogodbo. Svet je predvsem politični forum, ki združuje predstavnike vseh članic, in na njem obravnavajo politike ali operativne zadeve. Lahko se sestaja na različnih ravneh, po navadi vsaj enkrat na teden na ravni veleposlanikov držav, vsaj dvakrat na leto na ravni zunanjih ali obrambnih ministrov in občasno na ravni

predsednikov držav ali vlad. Ne glede na kateri ravni se sestane, imajo njegove odločitve enako veljavo in izražajo stališče vsake vlade. Običajno se sestane za obravnavanje vprašanj skupnega pomena ali zadev, za katere je potrebna kolektivna odločitev, vendar pa glede tem, ki jih Svet lahko obravnava, ni nobenih omejitev.

Odbor za obrambno načrtovanje obravnava večino obrambnih zadev in tem, ki so povezane z načrtovanjem kolektivne obrambe. Usmerja vojaške organe Nata in ima v svojih zadevah enake pristojnosti kot Svet. Tako kot Svet se običajno sestane na ravni veleposlanikov, vsaj dvakrat na leto pa na ravni obrambnih ministrov. Ministri za obrambo se tudi redno srečujejo v okviru Skupine za jedrsko načrtovanje, ki bdi nad jedrsko politiko Zavezništva in obravnava vrsto konkretnih vprašanj o politikah v zvezi z jedrskimi silami in tistih širšega pomena, kot sta nadzor nad jedrskim orožjem in njegovo širjenje. Francija, ki ni del integrirane vojaške strukture Nata, ne sodeluje v Odboru za obrambno načrtovanje ali Skupini za jedrsko načrtovanje.

Svet in Odbor za obrambno načrtovanje imata veliko pododborov, ki obravnavajo specializirane vidike politike in oblikujejo priporočila za končne odločitve. Vsaka članica ima svoje predstavnike v vseh teh odborih. Politični odbor se na primer redno sestaja na različnih visokih ravneh in svetuje Svetu pri glavnih dnevni političnih vprašanjih, ki vplivajo na politiko Zavezništva. Odbor za obrambno ocenjevanje nadzoruje proces posvetovanja, ki vodi do odločitev o ravni vojaških sil, ki jih bodo dale članice na voljo integrirani vojaški strukturi Nata v naslednjem načrtovalnem obdobju. Odbor za infrastrukturo proučuje predloge za skupno financiranje zmogljivosti sil Nata. Odbor za gospodarstvo se osredotoča na gospodarske dogodke, ki neposredno vplivajo na varnostno politiko. Odbora za proračun Svetu predložita predloge

za civilni in vojaški proračun, kamor vsaka država prispeva svoje.

Posvetovanje zajema vse dejavnosti Zavezništva. Redno se srečuje konferenca nacionalnih direktorjev za oborožitev, na kateri obravnavajo politične, gospodarske in tehnične vidike razvijanja in nabave opreme za sile Nata. Na področju obveščanja se odbor za javno diplomacijo osredotoča na programe obveščanja, s katerimi izboljšuje poznavanje in razumevanje Nata in njegovih politik v državah članicah in partnerskih državah. Vprašanja, povezana z znanstvenimi dejavnostmi in okoljskimi programi, obravnava Odbor za znanost in Odbor za proučevanje izzivov sodobne družbe. Drugi odbori in skupine, kot je Politično-vojaški usmerjevalni odbor za Partnerstvo za mir, pomagajo razvijati in nadzorovati sodelovanje z državami partnericami.

O dejavnostih Zavezništva, kot sta ohranjanje miru ali program PzM, ki vključujejo partnerske države, se razpravlja z ustrežno vlado. Posvetovanja potekajo v ustreznih forumih, kot so Evroatlantski partnerski svet, Svet Nata in Rusije ter Komisija Nata in Ukrajine. Podobno o dejavnostih sredozemskega dialoga razpravljajo z državami, ki sodelujejo v Sredozemski skupini za sodelovanje. Neprekinjeno delovanje teh teles je za Nato temeljnega pomena. Zlasti med krizo so koristen forum za obravnavanje razlik in izmenjavo stališč.

Vojaška struktura Nata

Vojaško strukturo Nata nadzoruje Vojaški odbor, ki je najvišji vojaški organ v Zavezništvu, vendar

pa ostaja politično podrejen Severnoatlantskemu svetu. Odbor Zavezništvu zagotavlja vojaške nasvete. Na najvišji ravni se sestanejo načelniki generalštabov, v vsakodnevnih zadevah pa članice zastopajo njihovi vojaški predstavniki.

Vojaški odbor tudi usmerja Natova strateška poveljnika: vrhovnega poveljnika zavezniških sil za Evropo (SACEUR) s sedežem (SHAPE) v Monsu, Belgija, in vrhovnega poveljnika zavezniških sil za preoblikovanje (SACT) s sedežem v Norfolku v ameriški zvezni državi Virginiji.

Vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo vodi Poveljstvo zavezniških sil za operacije, ki poveljuje vojaškim silam, za katere so se članice sporazumele, da jih dajo na razpolago Natu. Odgovoren je za vse operacije Nata ne glede na njihovo lokacijo in ima dvojno vlogo kot poveljnik poveljstva ameriških sil v Evropi.

Vrhovni poveljnik zavezniških sil za preoblikovanje ima funkcijsko vlogo. Kot vodja Poveljstva zavezniških sil za preoblikovanje je odgovoren za spodbujanje in nadzorovanje nenehnega preoblikovanja zavezniških sil in zmogljivosti. Tudi on ima dvojno vlogo kot poveljnik poveljstva združenih sil ZDA.

Razdelitev odgovornosti obeh poveljstev je bila prej zemljepisna, in sicer je vrhovni poveljnik zavezniških sil za Evropo vodil operacije Nata v Evropi, vrhovni poveljnik zavezniških sil za Atlantik (SACLANT) pa operacije na območju Atlantika. Racionalizacija vojaške strukture poveljevanja je bila predlagana in potrjena na vrhu v Pragi novembra 2002 in kaže zavezo Nata, da razvije zmogljivosti in ohrani pripravljenost sil, ki jih potrebuje za obvladovanje kriznih razmer, mirovne operacije in humanitarne naloge na tradicionalnem območju svoje odgovornosti in širše. Nadgradili so jo z

oblikovanjem sil Natove adzivne sile in s praško zavezo za zmogljivosti (*glej 3. poglavje*).

Parlamentarna skupščina Nata

Zavezništvo je medvladna organizacija, pri čemer vsaka država članica odgovarja svojemu parlamentu. Pomembno je torej, da demokratični izvoljeni poslanci v nacionalnih parlamentih podpirajo cilje Zavezništva. Parlamentarna skupščina Nata je medparlamentarni forum članic Nata, ki združuje evropske in severnoameriške zakonodajalce, da obravnavajo zadeve skupnega interesa in pomena.

Skupščina je povsem neodvisna od Nata in povezuje parlamente članic z Zavezništvom ter tako vlade spodbuja k upoštevanju vidikov Zavezništva pri oblikovanju nacionalne zakonodaje. Prav tako stalno opominja, da so medvladne odločitve, sprejete v Natu, na koncu odvisne od politične podpore demokratičnih procesov članic. Parlamentarna skupščina ima tudi veliko stikov s parlamenti partnerskih držav, ki pošiljajo svoje predstavnike na razprave v Natu.

Vloga generalnega sekretarja Nata

Generalni sekretar spodbuja in usmerja posvetovanje in odločanje v celotnem Zavezništvu. Predseduje Severnoatlantskemu svetu in drugim pomembnim odborom ter precej vpliva na odločanje. Lahko predlaga teme za

Generalni sekretar pa ne more sam odločati o politiki in lahko deluje v imenu Nata le toliko, kot mu vlade članice to dopustijo. Je glavni predstavnik Zavezništva v dvostranskih odnosih med Natom in posameznimi vladami ali v stikih z drugimi mednarodnimi organizacijami.

Je tudi glavni predstavnik Zavezništva za tisk in vodi Mednarodni sekretariat, ki podpira delo držav članic na ravni različnih odborov.

razprave in svoj položaj neodvisnega in nepristranskega predsednika izkoristi za usmerjanje razprave k soglasju, ki je v interesu celotnega Zavezništva.

Kdo plača NATO?

Višina prispevkov v proračun Nata se izračuna v skladu z dogovorjenimi formulami za delitev stroškov in znaša le majhen delež celotnega obrambnega proračuna članic.

S skupnimi sredstvi upravljajo prek civilnega oziroma vojaškega proračuna in programa naložb v varnost.

Civilni proračun pokriva tekoče stroške Mednarodnega štaba na sedežu Nata, civilne programe in dejavnosti, stroške gradnje, delovanja in vzdrževanja objektov in naprav, kot so konferenčne storitve za srečanja odborov in delovnih skupin.

Vojaški proračun pokriva stroške delovanja in vzdrževanja integrirane vojaške strukture, vključno z Vojaškim odborom, Mednarodnega vojaškega štaba in z njim povezanih agencij, obeh strateških poveljstev in z njima povezanih sistemov vodenja in poveljevanja, obveščanja, raziskovanja, razvoja, nabave in logistike ter Natovih sil za zgodnje opozarjanje iz zraka.

Program naložb v varnost financira objekte in naprave, ki jih Nato potrebuje poleg tistih, ki so jih posamezne države članice zgradile za potrebe svoje nacionalne varnosti, na primer: sistemi za zveze in obveščanje, radarji, vojaška poveljstva, letališča, naftovodi, skladišča, pristanišča in navigacijski pripomočki.

Te proračune nadzorujejo odbora za civilni in vojaški proračun ter Odbor za infrastrukturo, ki je odgovoren za financiranje zmogljivosti za podporo silam Nata, ki jih skupaj financirajo članice. Višji odbor za vire nadzoruje politiko vojaškega skupnega financiranja. Vsaka članica ima svoje predstavnike v vseh teh organih. Vse proračune Nata pregleda tudi zunanja revizija.

Nato je danes zelo drugačen kot leta 1949. Nato in širši svet sta se razvila na načine, ki bi si jih ustanovitelji Zavezništva le težko predstavljali. Nato je drugačen od tiste institucije, ki je štiri desetletja med hladno vojno branila Zahodno Evropo, ali celo tiste, ki je po hladni vojni v devetdesetih držala roko nad prehodom Evrope v novo družbeno ureditev. V nekaj letih se bo brez dvoma znova preoblikoval, ko bo razvijal usklajen odziv na varnostne izzive, s katerimi se spopadajo članice na začetku 21. stoletja. S spreminjanjem strateškega okolja se bo verjetno tudi Nato moral vedno hitreje razvijati, da se bo lahko spopadal z novimi grožnjami, ki pretijo njegovim članicam. Vendar pa temeljno načelo sodelovanja v Zavezništvu ostaja zvesto načelom, zapisanim v ustanovni pogodbi.

Po napadih na Združene države septembra 2001 in sklicevanju na 5. člen prvič v svoji zgodovini Nato znova temeljito proučuje načine svojega delovanja, da bi se spopadel z grožnjo, ki jo pomeni mednarodni terorizem. Celo pred terorističnimi napadi je bil Nato zavezan izjemno intenzivnemu programu dejavnosti, vodil je tri operacije za obvladovanje kriznih razmer v nekdanji Jugoslaviji, pripravljal podlago za sprejetje novih članic ter sklepal vedno tesnejša partnerstva z državami in organizacijami na evroatlantskem območju in širše v svetovnem merilu. Danes, ko je naloga zagotavljanja varnosti še bolj zapletena, Nato sodeluje na

prevelikem številu področij, da bi njegove dejavnosti lahko povzeli z enim samim geslom.

Nato jutri

S širitvijo Zavezništva bo moral Nato zadovoljiti interese vse številnejših držav, ki poskušajo delovati kot ena celota. Hkrati se bo območje stabilnosti v Evropi verjetno širilo in z njim možnosti za gospodarsko blaginjo. Prav s tesnejšim sodelovanjem med Zavezništvom in Rusijo, Ukrajino in drugimi evropskimi državami Evropa premaguje svojo razdeljenost iz preteklosti in postaja vse stabilnejša celina. Te pozitivne težnje bo treba pazljivo negovati.

Medtem ko se spreminjata narava groženj, s katerimi se spopadajo članice, in način organiziranosti Nata za njihovo reševanje, temeljno načelo Zavezništva ostaja enako, kot je bilo že od samega začetka. Nato zagotavlja čezatlantski politično-vojaški okvir za obvladovanje varnostnih izzivov. Zavezništvo povezuje Evropo in Severno Ameriko ter ohranja ravnotežje med številnimi nacionalnimi interesi. S svojim razvojem iz kolektivnega obrambnega ščita v upravljavca miru v najširšem pomenu je Nato danes začel predstavljati ne le skupnost vrednot, kot so demokracija in človekove pravice, temveč hkrati tudi skupnost interesov.

NATO / OTAN

Public Diplomacy Division / Division Diplomatie publique

1110 Brussels / Bruxelles

Belgium / Belgique

Web site : www.nato.int

Site Web : www.otan.nato.int

E-mail / Courriel : natodoc@hq.nato.int